

**МОНИТОРИНГ НА ВЪПРОСИТЕ
В ОНЛАЙН СПРАВОЧНИКА
„ЕЗИКОВИ СПРАВКИ ПО ИНТЕРНЕТ“
ЗА ПЕРИОДА 2018 – 2020 Г.**

Проект на Секцията за съвременен български език към Института
за български език при БАН на тема „Езикова култура и езикова
политика. Електронни ресурси за езикови консултации“
(2018 – 2020)

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
„ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

Татяна Александрова, Руска Станчева, Катя Чаралозова,
Милен Томов, Илияна Кунева, Лора Желева, Жанета Златева,
Малина Стойчева

**МОНИТОРИНГ НА ВЪПРОСИТЕ
В ОНЛАЙН СПРАВОЧНИКА
„ЕЗИКОВИ СПРАВКИ ПО ИНТЕРНЕТ“
ЗА ПЕРИОДА 2018 – 2020 г.**

Проект на Секцията за съвременен български език към Института
за български език при БАН на тема „Езикова култура и езикова
политика. Електронни ресурси за езикови консултации“
(2018 – 2020)

Редактори
Татяна Александрова, Лора Желева

София 2023

Мониторингът е резултат от работата по проекта на Института за български език „Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации“ (2018 – 2020).

Редактори

Татяна Александрова, Лора Желева

Адрес:

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Българска академия на науките

бул. „Шипченски проход“ 52, блок 17

София 1113, България

+359 2/872 23 02

Авторските права остават собственост на авторите.

Публикацията се разпространява под лиценз

Creative Commons Attribution 4.0. International Licence (CC BY 4.0):

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

© Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при БАН, 2023

ISBN 978-619-90884-6-3

**МОНИТОРИНГ НА ВЪПРОСИТЕ
В СПРАВОЧНИКА „ЕЗИКОВИ СПРАВКИ ПО ИНТЕРНЕТ“
ЗА ПЕРИОДА 2018 – 2020 г.***

СЪДЪРЖАНИЕ

Задачи, функции, характеристики и структура на справочника
„Езикови справки по интернет“ / 5

Мониторинг на въпросите в справочника „Езикови справки
по интернет“ за периода 2018 – 2020 г. / 9

1. Употреба на главни и малки букви / 10
2. Слято, полуслято и разделно писане / 18
3. Пренасяне на думи на нов ред / 26
4. Оформяне на съкращения / 28
5. Предаване на чужди собствени имена / 32
6. Употреба на местоименни форми / 35
7. Членуване на имената / 37
8. Число на съществителните имена / 41
9. Род на съществителните имена / 45
10. Прилагателни имена / 49
11. Числителни имена / 50
12. Глаголни форми / 54
13. Употреба на запетая / 59
14. Употреба на тире / 63
15. Употреба на кавички / 65
16. Употреба на точка / 70
17. Употреба на шпация / 71

Заклучение / 73

** Настоящият мониторинг е резултат от работата по проекта на Секцията за съвременен български език към Института за български език на тема „Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации“ (2018 – 2020).*

Изследователската и научноприложната дейност в областта на езиковата култура и езиковата политика са съществена част от работата на Секцията за съвременен български език (ССБЕ). Нейна постоянна задача е поддържането и развитието на Службата за езикови справки и консултации, чрез която Институтът за български език осъществява голяма част от своята консултантска и експертна дейност в областта на езиковата култура, разглеждана в тясна връзка с функциите на книжовния език и с практическите аспекти на кодификацията, която представлява фиксиране в граматика и речници на обективно установилите се книжовни норми; оценка от страна на специалистите на това кое е правилно и кое – неправилно въз основа на строго определени научни критерии.

В периода 2018 – 2020 г. Секцията работи по проекта „Езикова култура и езикова политика. Електронни ресурси за езикови консултации“. Освен поддържане на дейността на Службата за езикови справки в нейните традиционно установени форми проектът си поставя за цел да оптимизира езиковото консултиране чрез обогатяване на базата данни на справочника „Езикови справки по интернет“. С тези първи стъпки в изграждането на онлайн ресурси за езиково консултиране се дава възможност, от една страна, да се предоставят по-качествени услуги на потребителите, а от друга – да се извършват системни наблюдения и анализи на типологията на запитванията по езикови проблеми.

ЗАДАЧИ, ФУНКЦИИ, ХАРАКТЕРИСТИКИ И СТРУКТУРА НА СПРАВОЧНИКА „ЕЗИКОВИ СПРАВКИ ПО ИНТЕРНЕТ“

Справочникът е първият по рода си у нас академичен електронен ресурс за езиково консултиране, който се отличава с информационна надеждност. Той отговаря на реалните потребности от езикова информация и от специализирана езиковедска помощ, отличаваща се с институционална представителност. Съдържанието му се определя именно от потребителите на услугата *езикови справки* като специфичен жанр в езиковата култура, за който са характерни диалогичност, конкретност и индивидуален характер, като се дава директна препоръка за действие в конкретна ситуация.

Справочникът съдържа богата езикова информация под формата на реални потребителски въпроси и техните отговори. Попълва се ежедневно въз основа на въпросите, постъпили основно по имейла и от контактната форма в самия справочник, а също така и по телефона и от страницата във Фейсбук „Езикови справки“. Ориенти-

ран е към широк кръг потребители и чрез него Службата за езикови справки поддържа още един канал за комуникация с тях наред с традиционните. Това е единственият инструмент за езиково консултиране, при който отговорите на индивидуални езикови въпроси достигат не само до конкретния адресат, но стават достояние на всички, които търсят информация по езикови въпроси (за разлика от телефонния разговор, имейла и експертното становище, които са строго персонализирани).

Справочникът се отличава с информационна оперативност, като предоставя своевременно нова и актуална информация, която не може да се включи веднага в нормативните речници и граматики; допълва и детайлизира съществуващи нормативни препоръки.

Задачите, които си поставяме с разработването на справочника, са свързани с 1) оптимизиране на консултантската дейност на Института за български език чрез използването на информационните технологии; 2) проучване на затрудненията и колебанията на носителите на книжовния език при прилагането на правилата с оглед предприемане на действия за преодоляване на тези затруднения, доколкото то е свързано с теорията и практиката на кодификацията, с цялостната стратегия за нейното провеждане и с прецизиране на отделни пунктове на нормативния комплекс; 3) популяризиране на книжовноезиковите правила и повишаване мотивацията за тяхното усвояване.

Тези задачи са подчинени на основната цел: поддържане на стабилността на книжовния език с оглед пълноценното му функциониране като официален език в Република България.

Зададените въпроси дават на езиковеда реална представа за проблемните случаи, за затрудненията и колебанията, за начина, по който носителите на книжовния език възприемат и прилагат кодифицираните норми. От друга страна, потребителите получават точна, надеждна и професионално поднесена информация, която съответства на действащата кодификация. В този смисъл справочникът има нормоподдържаща функция. Освен да задават въпроси, потребителите имат възможност да търсят информация както по дума или словосъчетание, така и по тематична рубрика.

В същото време чрез справочника се документират нови, необхванати от действащата кодификация езикови явления, както и периферни случаи, които традиционно не се отразяват в специализи-

раните издания. Непосредственият контакт с потребителите дава възможност редица нови езикови явления да получат нормативна оценка. В този смисъл справочникът има нормоутвърждаваща функция.

Специално за справочника е разработена класификация, която е йерархично структурирана с възможност за разлистване в подразделите. Тя обхваща всички езикови равнища и е структурирана по начин, отговарящ както на традиционното лингвистично описание и на кодификацията, така и на логиката на потребителското търсене. Тъй като въпросите са изключително разнообразни, класификацията се обогатява постоянно, за да се обхване типологията на новите въпроси и да се даде възможност за по-детайлно търсене по тематична рубрика. Всеки въведен въпрос се отнася към съответната рубрика от класификацията. На този етап се въвеждат само неповтарящи се въпроси, така че справочникът няма статистическа функция. За в бъдеще е добре да се приложи технологично решение, което да позволи да се отчита броят запитвания по един и същ проблем, тъй като такава информация би била полезна при анализите. Засега за обхвата на определен тип затруднения съдим по еднотипните примери, които се съдържат във въпросите.

Справочникът има информационна и образователна функция, доколкото подпомага обществото в осмислянето, усвояването и ефективното прилагане на правилата на книжовния език. Заедно с речниците, създадени в Института за български език, той обслужва всички сфери на употреба на книжовния език и специално сферата на образованието, като предоставя точна, научно обоснована и подходящо поднесена информация, която да се използва в процеса на обучение по български език у нас и в чужбина.

Справочникът съдейства за повишаване на обществената ангажираност с проблемите на книжовния език: представянето на информацията в диалогична форма създава усещането за автентичност и персоналност на езиковото консултиране. По този начин потребителите се приобщават по-силно към дискутираната проблематика, отколкото в случаите, когато езиковедът предлага готови и избрани от него описания на езикови явления в наративен стил.

Справочникът има и изследователска функция – информацията в него може да се използва за различни изследователски цели, за кое-

то съдейства и нейното структуриране. Той дава възможност за наблюдаване динамиката на книжовните норми, на обществените нагласи, на актуалните явления и езиковите тенденции като цяло, както и на проблемните пунктове в нормативния комплекс. Осигурената постоянна обратна връзка с носителите на книжовния език подпомага обмислянето на по-адекватни действия при кодификацията, чиято ефективност зависи от това как правилата се възприемат от тях.

Част от въпросите имат рутинен характер, но някои от тях не намират експлицитен отговор в нормативните справочници и изискват проучване, оценка, анализ и вземане на решение. За по-сложните въпроси сме изработили процедура за създаване на отговор, която включва проучване, предлагане на решение, което се обсъжда от членовете на екипа, изработване на отговора, редакция. Придържаме се към принципа практическите решения по отделни казуси да се вземат след теоретична обосновка и анализ на проблемите в тяхната цялост и взаимовръзка. Изработените отговори са основани на редица предшестващи теоретични разработки по проблемите на книжовния език в синхронен и диахронен план, включително и разработки на членове на екипа. Отговорите на постъпилите въпроси се публикуват след двуетапна обработка: 1) изработване и въвеждане на отговора; 2) научна и техническа редакция, като за отделните етапи на работа отговарят два различни екипа. В справочника фигурира и определен брой въпроси, които не са публикувани. Една от причините да останат скрити до този момент, е, че става дума за некодифицирани случаи, при които в практиката са достатъчно разпространени поне два варианта. Разбира се, потребителят, който е задал подобен въпрос, е получил отговор с препоръчителен характер, но този отговор се нуждае от допълнително обмисляне и обосновка. Такива сложни казуси се решават поетапно, като се прилагат установени в науката критерии. Научният подход в рамката на теорията на книжовния език и спазването на приетите процедури за изработване на отговорите осигуряват коректност, обективност, изчерпателност и унифицираност на информацията и гарантират качество и устойчивост на консултантската дейност.

Отговорите в онлайн справочника, както и необходимите обяснения се дават в съответствие с действащата кодификация, което предполага техния нормативен (официален) характер. В полето за

отговор – според спецификата на въпроса – се осъществява връзка с речниците, издания на Института: преди всичко – с *Официалния правописен речник*, с *Речника на българския език*, *Етимологичния речник*, *Речника на чуждите думи*, *речниците на новите думи и значения* и др., което затвърждава статута на ИБЕ като академичен център с кодификаторска и експертна роля.

Подходящи за въвеждане в справочника са конкретни въпроси, които изискват кратък отговор и засягат езикови явления с по-широко разпространение и съответно биха били търсени от повече потребители. По-частни въпроси, които изискват анализ и по-подробно обяснение, не са подходящи. Например следният въпрос не е подходящ за включване в справочника: *Бих искал да получа тълкувание на смисъла на следния текст съобразно граматическата и пунктуационната му конструкция: „Допустими кандидати по програмата са културни дейци – самоосигуряващи се лица, включително самонаети, физически лица, работили през 2019 г. на граждански и авторски договори, упражняващи свободна професия – в областта на културата и изкуствата, чиято дейност е пряко свързана с публично представяне на културен продукт“.*

Справочникът се характеризира с гъвкава структура с отворен характер. Той се допълва постоянно с нова информация в съответствие с актуалните потребности, интереси и проблеми на потребителите, от една страна, и в съответствие с развоя на нормите на българския книжовен език, от друга.

МОНИТОРИНГ НА ВЪПРОСИТЕ В СПРАВОЧНИКА „ЕЗИКОВИ СПРАВКИ ПО ИНТЕРНЕТ“ ЗА ПЕРИОДА 2018 – 2020 г.

За да дадем по-ясна представа за характера и съдържанието на справочника „Езикови справки по интернет“, взехме решение да направим мониторинг на въпросите, въведени в периода 2018 – 2020 г. (публикувани и непубликувани). Накратко – ще опишем за какво ни питат, като ще се опитаме да отговорим и на въпроса защо ни питат. Целта на доклада е да се обобщи и типологизира съдържанието на зададените въпроси, за да се идентифицират затрудненията и колебанията на носителите на книжовния език при прилагането на правилата и да се анализират предполагаемите причини за това, като се набележат стъпки за тяхното преодоляване. В настоящия доклад са

обхванати преди всичко въпроси, които са свързани със системни явления и с прилагането на правила. В него не са разгледани въпросите за ударение, правопис на отделни думи, значение, произход и стилистична характеристика на думи, системни отношения в лексиката, редактиране, оформяне на различни видове текст и някои други, но те също са обект на наблюдение, анализ и систематизация.

1. УПОТРЕБА НА ГЛАВНИ И МАЛКИ БУКВИ

1.0. Въпросите за употреба на главни и малки букви традиционно са едни от най-често задаваните в практиката на Службата за езикови справки и консултации. Някои от въпросите имат рутинен характер, а други представляват сериозни езикови казуси, които изискват проучване, оценка и вземане на решение.

Въз основа на прегледа на въпросите от архива на Службата и от справочника „Езикови справки по интернет“ ще извършим анализ в две посоки: 1) по нормативни проблеми, свързани с употребата на главни и малки букви, и 2) по типове обекти, чиито имена се засягат във въпросите.

А. Запитвания, засягащи опозицията *собствено – несобствено име*

1.1. Основен проблем, който се очертава от прегледа на зададените въпроси, е проблемът за дефинирането на собственото име от носителите на езика, т.е. невъзможността да се прецени дали дадена дума или израз представлява собствено име, или е нарицателно съществително или описателен израз. Проблеми създава преди всичко различаването на собствени имена от устойчиви/описателни изрази, които имат подобен на имената характер и с които обичайно се назовава даден обект. Словникът на правописния речник не може да разреши това колебание, тъй като в него се съдържат само съществителни нарицателни имена. Всичко това от своя страна също води до потребност от езикова консултация, като в подобни случаи възникналият въпрос често затруднява не само потребителите, а и специалистите от Службата за езикови справки, от които се очаква да разрешат проблема.

– при географски названия
*камчийска зона*¹

¹ В получер шрифт се дава правилното изписване.

странджанско крайбрежие

Българско/българско черноморско крайбрежие

авренска брегова зона

варненски Централен плаж

Северен плаж (в Созопол)

Розова долина

Централен/Северен/Южен крайбрежен район

Варненска депресия

Бургаски синклинорий

Лудокамчийски дял на Стара планина

Варненско-Белославски езерен комплекс

Шуменска свита (вид скали)

Камчийско-Шкорпиловски плаж

Варненски/Източностаропланински/Батовски крайбрежен участък

Седемте рилски езера

старият континент (Европа)

– при названия на исторически епохи и на исторически и политически събития

ранна желязна епоха vs. Късна античност – 3 пъти

Холокостът

османски период

бронзова епоха

Ранно средновековие

Брекзит

приватизационните сделки на прехода

студена война

древността

палеолит

– при названия на лица и на длъжности

ст. сестра Иванова

специалист „Комуникации“ (и в кавички)

маркетинг мениджър (и без кавички)

дякона Левски

първа дама

– при названия на институции

от Университета в Западна Каролина (Western Carolina University)

правителството на САЩ, правителството на България

Той работи в българския парламент.

– при названия на стилове и течения в културата и изкуството

ар деко, ар нуво

скандинавски дизайн

културата Хаманджия

– други

Фейсбук

интернет (2 пъти)

плейстейшън

възникване и развитие на науката етнология

семейство Порови

Булстат – само с начална главна буква

кроманьонец

Невинаги питащите концептуализират проблема собствено/не-собствено име. В много случаи въпросът се задава, за да се получи бърз отговор с цел да се разреши конкретен казус.

1.2. Един от типичните проблемни случаи и частен случай на го-реописания е невъзможността да се прецени дали дадена дума или израз е употребен като собствено име в контекста, или не. Може да се констатира, че значителни трудности на потребителите създават преди всичко онези наименования, които могат да се пишат по два начина (с главна и с малка буква), като решението зависи от това дали става дума за официално собствено име, или за съществително нарицателно / описателно название. Търсещите езикова консултация често не са в състояние да преценят категорично дали дадена дума, която е представена в речника като съществително нарицателно име, запазва същия този статут в конкретен текст и дали в определени съчетания тя може да се пише с главна буква. От извършения преглед на постъпилите въпроси и от начина на тяхното задаване става ясно, че пишещите в много случаи не могат да осъзнаят зависимостта на правописа от функцията на думата в изречението и текста, където нейната писмена форма може да играе смислоразличителна роля в зависимост от авторските комуникативни цели, напр. *законът* и *За-конът* в различен контекст, и че решението на проблема понякога зависи от контекста и е лично авторско, като дори са склонни да изразяват недоволство от този факт. Задаващите въпроси трудно осъзнават, че правописните правила не изключват възможността за факултативни употреби, и често не са в състояние да направят разлика

между *правописно правило* и *възможен начин на изписване*. Причините за това не могат да се търсят в качеството на кодификацията. Тя от своя страна не може да предсказва комуникативните намерения на пишещите – нейната роля е да осигури необходимия инвентар от правила и да ги структурира по начин, който да обслужва тези комуникативни намерения, а не да ги подчинява и да ги поставя в зависимост от правилата.

– **при названия на институции и организации**

Прокуратурата/прокуратурата

Комисията/комисията

– **при имена на документи**

според европейска/Европейска директива за...

– **при имена на астрономически обекти**

Разбрах, че Слънцето е изградено предимно от водород.

– **други**

Алиса в Страната на чудесата

Алиса в Огледалния свят

Оскарът тази година трябва да бъде литературен.

в Ритуалната/ритуалната зала

1.3. Трудности съществуват при преценката какви са границите на собственото име, т.е. дали дадена дума влиза в състава на съставно собствено име, или е употребена като видово название, предхождащо собственото име. Решението на проблема в този случай зависи от възможността да се определи началната граница на собственото име, като колебанията могат да бъдат предизвикани от аналогии с различни други случаи.

– **при названия на институции**

Служба/служба „Военна информация“ към Министерството на отбраната

Образователен център „Технократи“

С главна буква ли се пише „фондация“ пред името на дадена фондация?

– **при географски названия**

Шабленска Тузла (име на езеро)

северен Лондон; южен Лондон

Северна Странджа

Българско черноморско крайбрежие

северно Черноморско крайбрежие (в България)

Съветска Русия

Колко и къде са главните букви в „късна Римска империя“?

– при названия на исторически периоди

Късна античност

Българско възрождане

Ранно средновековие

– при названия на събития

Зимни олимпийски игри

– при названия на лица

С главна или с малка буква се пишат частиците „фон“, „дъо“ и др., когато липсва първата част на собственото име: „граф Дъо Тюрен“?

братя Галеви

– други

Програма „Еразъм“

1.4. Към често срещащите се проблеми спада невъзможността да се прецени дали дадена дума е официално, съкратено или перифразирано/заместващо название – частен случай на проблема за дефиниране на собственото име изобщо.

зимната олимпиада с/у Зимни олимпийски игри

Във връзка със запитванията, засягащи опозицията *собствено/не-собствено* име, по отношение на кодификацията може да се отбележи следното. В *Официалния правописен речник* принципно не се включват обяснения на термините, релевантни за принципите на кодификация на дадена норма (не се обяснява например какво е *собствено* име, просто изречение, сложна дума и т.н.). Това положение би могло да се преодолее при едно бъдещо онлайн издание на правописния речник, където представяне на дефиниции на понятията, използвани в метаезика на кодификацията, ще е лесно осъществимо. В раздела за употреба на главни и малки букви обаче в момента е по-местен списък с типове обекти, носещи собствени имена. С оглед на постъпилите въпроси е възможно списъкът да се актуализира и да се популяризира чрез онлайн публикуване. Това се отнася и до списъците с примери към правилата за употреба на главна буква при едносъставните и съставните собствени имена (т. 38 и т. 39). Непрекъснатите процеси на проприализация и депropriализация в лексиката обаче са и ще продължават да бъдат постоянен източник на но-

ви случаи на правописни колебания при употребата на главни и малки букви.

До голяма степен регистрираните проблеми с употребата на главни и малки букви се разрешават оперативно със справочника „Езикови справки по интернет“, в който е възприета класификация по обекти, носещи собствено име. Класификацията адекватно отговаря на характера на потребителските запитвания (въпросът винаги засяга название на определен тип обект), а връзката с логиката на кодификацията се осигурява чрез препратките към правилата в *Официалния правописен речник*, които се приписват към всеки отговор. В справочника собствените имена и се извеждат като ключови думи за търсене. В този смисъл двата справочника се допълват много добре и като словников състав, и като представяне на правила.

Освен всичко казано дотук трябва да се има предвид и това, че като причина за възникналите въпроси може да се посочи и липсата на достатъчна лингвистична компетентност у потребителя (включително неспособността самостоятелно да определи дали една дума е собствено име, и липсата на умения за ориентация във функционалните стилове на езика, напр. официално и неофициално общуване), а понякога и просто незаинтересованост към правописа. Затова може да се твърди, че водещото място на проблематиката на главните букви в практиката на езиковото консултиране се обяснява не толкова със състоянието на кодификацията и с качеството на самите правила, а с обстоятелството, че у потребителите липсват достатъчни умения за адекватно прилагане на правилата в писмената практика.

Б. Запитвания извън опозицията *собствено/несобствено име*

1.5. Типичен пример за проблемен случай при писането на главни букви са съставните собствени имена.

Напр.: *Седмо велико народно събрание* – само една главна буква ли да се пише? В този случай е от значение, че първата съставка на собственото име е числително редно, а изразът съществува в самостоятелна употреба и без числителното редно. Случаят не е експлициран с правило и е необходимо или да се изведе отделно в правописния речник, или да се добави като пример (различен от случая *Втора световна война*).

С колко главни букви се пише името Българско национално радио?

1.6. Много от потребителите искат да знаят къде трябва да се пишат главни букви при прилагателни имена, образувани от собст-

вени имена. Много от въпросите от този тип засягат писането на първата или втората съставка на сложно прилагателно име.

цар-Петровия син – за този случай с малка буква при първата съставка и с главна буква при втората съставка липсва правило в раздела за главните букви – правило има само при слятото и полу-слятото писане, като липсват и препратки между двата раздела, а въпросът се задава за двете явления наведнъж.

анти-Шекспирова сцена, антишекспирова сцена или Антишекспирова сцена; пред-Константинов/Предконстантинов, до-Константинов/Доконстантинов, след-Константинов/Следконстантинов – тези случаи са без кодификация в раздела за главни и малки букви.

Руско-турската освободителна война – колко главни букви?

Доростоло-Червенска епархия – колко главни букви?

Илинденско-Преображенско (въстание)

Кодификацията, отнасяща се до последните три случая, не е на най-подходящото място в Увода на Официалния правописен речник.

1.7. Както показват постъпилите запитвания в Службата за езикови справки, в областта на стилистичната употреба на главна буква при съществителните имена и местоименията съществува особена потребност от консултации. Многократно потребителите са отправяли запитвания за писане на главна или малка буква при названия на титли, длъжности и звания за изразяване на учтивост и при личните и притежателните местоимения в състава на учтивата форма. Въпросите за употреба на главна буква при личните и притежателните местоимения в рамките на учтивата форма продължават да се задават поради погрешната интерпретация на въпросното правило от някои журналисти веднага след излизането на *Официалния правописен речник* през 2012 г.

сър/Сър

Названията на длъжностите, напр. изпълнителен директор, председател, с главна или с малка буква се пишат, има ли промяна в правилата?

Има ли промени във връзка с главната буква при учтивата форма според последните правила?

Здравейте, господин/Господин Петров!

С главна или малка буква се пише „президент“ в изречението „Законът ще бъде изпратен на президента на републиката.“?

1.8. Грешки и колебания съществуват и при синтактичната употреба на главни букви. Постъпилите въпроси засягат употребата на

главни или малки букви най-вече при именни съчетания на табели, баджове, визитни картички и др. под. Случаят не е изрично кодифициран в частта за синтактична употреба на главни букви.

акад./Акад. Петров (на бадж)

ст. сестра / Ст. сестра Иванова (на бадж)

о.з./О.з. полк. (на надгробна плоча)

Б.а./б.а.

В. Класификация на въпросите по типове названия

Въз основа на анализа на въпросите от архива на Службата за езикови справки и от онлайн справочника се очертава следната картина. Най-много въпроси за употреба на главни и малки букви се отнасят до географските названия и названията на териториални и административно-териториални обекти. На второ място следват названията на организации, институции, техните органи и подразделения. На следващо място идват названията на длъжности и исторически и политически събития. Сравнително по-малко въпроси засягат названията на документи, на стилове в изкуството и културни течения, термините от различни области на знанието и названията, свързани с интернет комуникациите.

Може да се направи изводът, че най-много въпроси за главни букви се отнасят тъкмо до наименованията на онези обекти от действителността, които могат да се назовават както със собствено, така и с нарицателно име (описателен израз) или при които начинът на писане недвусмислено зависи от контекста. С това може да се обясни например и фактът, че липсват въпроси, засягащи т.нар. същински собствени имена.

Общи изводи за въпросите за употреба на главни и малки букви

Извършеният преглед на въпросите за главни и малки букви показва, че очевидно на много пишещи е трудно в практиката да преценят дали дадена дума или словосъчетание е собствено име и съответно дали има основание за писане с главна буква, както и дали конкретна дума е включена в границите на съставното собствено име, или не. Честотата на някои от запитванията за писане на главни букви зависи и от годишния период, напр. въпросите за названия на празници зачестяват по време на приближаването и малко след преминаването на съответния празник (*Нова година, Ден на народните*

будители, Съединението). Други запитвания отразяват актуални обществени, политически, културни и други събития и процеси, като тук спада голяма група въпроси за писането на названията на институциите на ЕС и други свързани с това думи и изрази, напр. **Брекзит**. Въпросите, засягащи писането на главни и малки букви, в много случаи са обусловени от влиянието на английската правописна норма върху съвременната българска правописна практика. При тези въпроси отношението на потребителите към нормата в повечето случаи е ясно експлицирано и общата нагласа е от езиковедите да се изисква категоричен отговор във връзка с правилното и неправилното писане.

Класификационната схема на справочника „Езикови справки по интернет“ със своята йерархична и отворена структура отразява напълно адекватно потребителските търсения на специализирана езиковедска информация в разглежданата област. Тъй като някои от запитванията за писане на главни и малки букви засягат повече от един проблем едновременно (напр. употреба на кавички и слято, полуслято и разделно писане), като съществуващ недостатък на справочника трябва да се отбележи невъзможността за категоризиране на въпроса в повече от една класификационна рубрика, което от своя страна води до непълно разкриване на съдържанието на въпроса във връзка с потребителското търсене.

2. СЛЯТО, ПОЛУСЛЯТО И РАЗДЕЛНО ПИСАНЕ

2.1. При съществителни имена

Въпросите за слято, полуслято и разделно писане при съществителни имена са повече от половината от всички анализирани в този раздел, което показва, че основните правописни трудности са свързани с тези думи.

2.1.1. Съчетания от две съществителни, при които колебанието е между разделно и полуслято писане

2.1.1.1. Съчетания, при които първото съществително се променя – има практическо правило за проверка на правописа

Тези въпроси имат относително малък дял (около 45 въпроса от всички анализирани). Съществува лесно приложимо практическо правило за проверка – ако първото от двете съществителни имена се променя, писането е разделно. По този начин правилото е формулирано още в академичния правописен речник от 1983 г. и е доказано,

че работи добре. Това практическо правило се повтаря в речниците от 2002 г. и 2012 г. Трябва да се отбележи, че при съчетанията от две съществителни много често и двете са от славянски произход или са отдавна заети думи. Като илюстрация на въпросите, които са постъпили във връзка с оформянето на този тип съчетания, могат да се приведат следните примери: *банка попечител, елен лопатар, брат близнак, концерт рецитал, филм портрет, писател дисидент, автомобил амфибия, къща музей, спортист ветеран, планета джудже, среща дискусия, богиня майка, град държава, мавзолей костница, книга игра, народ герой, кокошки носачки.*

Към тези въпроси се отнасят и въпросите за пунктуация при обособена част, която следва първото съществително, напр.: *страни – членки на ЕС, (...)*, тъй като често не се прави разлика между дългото тире като пунктуационен знак и употребата на дефис при полуслято писане на сложни думи.

2.1.1.2. Съчетания от две съществителни, при които първото не се променя или, ако се променя, има колебания в практиката – дали да се членува първото, или второто съществително

Това е особена категория, при която правописната трудност е свързана с писането на две съществителни, като не е ясно дали става дума за сложно съществително име, или за словосъчетание, тъй като първата дума не се изменя: *гост професор, гост лектор, хоби градинарство, пъзел части, спрей дезодорант, интранет портал.* Въпреки че са малко на брой (около 10 – 15, които са въведени в справочника), тези въпроси заслужават внимание, тъй като решението на правописния казус често не може да бъде въз основа на практическото правило за промяна на първата съставка, макар и двете думи да са част от книжовния език. Така възниква въпросът дали са сложни съществителни с полуслято писане – ако второто съществително пояснява първото, или са словосъчетания, когато първото съществително пояснява второто. Решаването на тези въпроси често е трудност, когато и двете думи могат да се променят, а и практиката не е единна: *шал яка – шал яката, но и шалът яка, пола панталон – пола панталонът, но и полата панталон, техникът животновъд, но и техник животновъдът.*

Някои съчетания по принцип се употребяват, без да се променя формата на думите, напр. *час пик* (рядко се членува, още по-рядко се употребява множествено число), което допълнително затруднява

тестването. Към тази категория въпроси се включват и такива, които се отнасят до съчетания, определяни като нетипични за българския език, но зачестили напоследък. Става дума за съчетания от две съществителни, които са свързани чрез прилагане: *кафе напитки, кафе любител, вино изложители*. Приложното свързване вместо предложното (*напитки от кафе, любител на кафето, изложители на вино*) е причина за колебания в правописа, тъй като съчетанията приличат на някои видове сложни съществителни.

2.1.1.3. Съчетания от три думи – първата може да бъде част от сложно съществително в други случаи

Друг правописен проблем се наблюдава при съчетания от типа *заместник генерален директор*. Колебанието се отнася до писането на думата *заместник*, която може да е съставка на сложно съществително (*заместник-директор*), но пред съчетание от прилагателно и съществително с полуслято писане се пише разделно. В съчетание със сложно съществително също се пише разделно: *заместник министър-председател*. Допълнително поражда колебание и съкращаването на първото съществително, макар това по принцип да не влияе на правописа: *зам. градски прокурор*. Както се вижда, тези въпроси засягат ограничен брой съчетания, затова и въведените индивидуални въпроси са малко на брой (около 10). Друг пример за съществително пред съчетание е *стажант политически анализатор*.

2.1.2. Сложни съществителни

2.1.2.1. Сложни съществителни със слято писане

В анализа са включени около 100 въпроса, които се отнасят до сложни съществителни със слято писане. Това е относително голям дял на индивидуални, неповтарящи се въпроси. Те обаче засягат различни групи. Едната група обхваща сложни съществителни, които са образувани със съкратено прилагателно име: *фототапет, биохрани, киберинциденти, екодизайн, веломаршрут, автоклуб, електроинсталация, промокод, спецполицай, микромодел, миниигра*. Колебанието в правописа на тези думи е както в посока на разделното писане (съкратената част на прилагателното започва да се схваща като отделна дума), така и в посока на полуслятото писане (запазва се графичната цялост на думата, но се пренебрегва принципът за полуслято писане, който тук не е приложим). Възможно е съществителното да е образувано с повече от две съставки, което допълнително затруднява правописа: *биосупермаркет, неоантиген, псевдобιοпроизводители*.

По-голяма група представляват сложните съществителни, при които слятото писане се налага от това, че едната съставка (или и двете) е от чужд произход и не се употребява самостоятелно в книжовния език. Тъй като новонавлизащите думи от чужд произход са голям брой, то и сложните съществителни, образувани със съставки от чужд произход не са малко: *чеклист, толсистема, краштест, фронтфис, бекофис, кростаблица, бестселър, смартустройство, флашпамет, ролон, меморикарта, колцентър, кайткъмпинг, дрескод*. Колебанието в правописа на тези думи идва от съпоставката с езика, от който / през който са заети, където те представляват словосъчетание: *инвитро, шоурум, дежавю, джудо, таекуондо, рашила, гранпри, фондъотен, топмодел* и др.

Трябва да се отбележи, че някои названия запазват характера си на словосъчетание, макар и отделните думи да не съществуват в българския език, напр. *бар мицва*. Този тип транскрибирани изрази, които на българска почва запазват разделното писане от оригиналния език, са получили кодификаторско решение, но за потребителите невинаги е ясно кога е приложимо това правило (включено в раздела за особени случаи).

Въпросите, отнасящи се до съществителни със слято писане, се допълват от сравнително малко на брой и непредставляващи особен казус запитвания за правописа на *полуръкав, пластмасопреработватели, прапрабаба* и под.

2.1.2.2. Сложни съществителни с полуслято писане

В тази група се включват малко на брой въпроси – около 15, тъй като полуслятото писане при сложни съществителни имена е силно ограничено. Половината от въпросите се отнасят до думи, чиито съставки са в равноправно отношение: *зидаро-мазач, лозаро-винар, кафе-сладкарница*, втората съставка пояснява първата: *помощник-началник, изгрев-слънце*, или представляват специфичен случай, напр. *жар-птица*. Другата половина от въпросите са свързани с правописа на думи, които съдържат цифра, буква или наименование на буква: *е-банкيرانе, β-излъчване, бета-каротин, 50-годишнина*.

2.1.2.3. Съществителни с дублетно писане

Дублетното писане е установено в правописния речник от 2012 г. Въведените въпроси, отнасящи се до тези думи, не са много обаче – около 30. Това може да се обясни с няколко фактора. Преобладават запитванията за съществителни, съдържащи думи, които не са част

от българския език (и се пишат само слято съответно). Думите с дублетно писане не представляват проблем, доколкото и двата варианта са правилни (само полуслятото писане е грешно). Въпросите се повтарят около такива съществителни, при които първата съставка е примерно *тенис, бизнес, поп* и под. (съответно около 30 такива думи), затова и индивидуално въведените запитвания са малко: *спа комплекс / спакомплекс, фитнес уред/фитнесуред, рок концерт/рок-концерт, видео презентация/видеопрезентация, бонус точка/бонус-точка, фен клуб/фенклуб* и др., като рядко се въвеждат въпроси с различна втора съставка – причината е, че един пример е достатъчен да илюстрира правилото. Не може да не се отбележи и фактът, че в справочника се въвеждат запитвания, постъпили през последните 2 – 3 години. Възможно е дублетното писане да е изиграло своята положителна роля за нормализирането на правописната практика през последните няколко години (тоест да се е ограничило грешното полуслято писане) и неголемият брой на индивидуалните въпроси да показва, че кодификаторското решение е било успешно. Трябва да се добави и наличието на лесно приложима практическа проверка – и двете думи да се употребяват самостоятелно в езика. Много често обратната връзка от потребителите показва, че те са удовлетворени от възможността за писане като две отделни думи, което е още един признак за тенденцията към разделно писане.

2.1.3. Собствени имена

Една част от въпросите в тази група се отнасят до задпоставени приложения в състава на собствени имена: *София-град* и *София-област*, *Димитър Христов-старши*, *Русе-изток*, като основното колебание е дали приложението се въвежда с дълго тире, или с дефис.

При собствени имена от чужди езици въпросите са породени от разминаването между оригиналната графика и изписването на български, често установено по традиция: *Санкт Петербург* (разделно, а не полуслято), *Хонконг* (слято, а не като две думи). При имената на български населени места също се наблюдават трудности в правописа, напр.: *Стоян Заимово* – пише се разделно, а не полуслято както притежателните прилагателни от лично и фамилно име: *Иван-Вазово (стихотворение)*.

2.1.4. Правопис на съчетания с буквени съкращения

Въпросите в тази група могат да се разделят на две подгрупи. Първата включва запитвания за изписването на съчетания като *LED*

технологии, 3D модел, PCR тест, PR специалист, SMS услуга, които се пишат разделно. Специално внимание заслужават друг тип буквени съкращения като *анти БСП (коалиция), микро ДНК, био ТЕЦ „Рубин“*, чийто правопис не е експлицитно решен чрез кодификацията. Макар да е ясно, че в случая *анти, био* и *микро* не могат да се напишат слято със следващото ги буквено съкращение, остава колебанието между два варианта – разделно писане като пред съчетания (коментирания по-долу случаи като *био краве сирене* и под.) или полуслято писане, което да запази графичната цялост на двете съставки (т.е. *анти-БСП* и *анти-Борисов* биха имали еднакъв правопис).

2.1.5. Съчетания на предлог и съществително

Въведени са около 20 индивидуални въпроса за правопис на съчетания от предлог и съществително, когато съчетанието функционира като обстоятелствен израз. При тях колебанието е дали не се образува сложно наречие, т.е. дали писането не е слято: *за резил, на връщане, (остави ме) на мира, по случай, в бъдеще, намясто / на място, до живот, за из път, в срок* и др.

2.2. Прилагателни имена

2.2.1. Прилагателни имена със слято писане

Въведени са малко над 75 въпроса, свързани с правописа на прилагателни имена със слято писане. Една част от тях попадат в групата на прилагателните имена, които се пишат слято, тъй като са образувани от съчетания от прилагателно и съществително име: *научноизследователски, валутнокурс, научнофантастичен, общественоосигурителен, военноисторически, етеричномаслен, облигационноправен, съдебномедицински* и др. Тъй като при тези сложни думи е ясно разпознаваемо съчетанието, от което са образувани, както и неравноправното отношение на съставките, то може да се каже, че въпросите са породени от непознаване на принципите и правилата за слято, полуслято и разделно писане.

Към тази група се включват още сложни прилагателни, които назовават цветове: *шоколадовокафяв, кремавобял, кобалтовосин* и др.; прилагателни, образувани с числително: *петмодулен, четирикомпонентен, четириетажен*. Без да се изреждат всички случаи по групи, ще отбележим, че е възможно едни и същи съставки да участват в сложни прилагателни със слято и полуслято писане, напр.: *административнопроизводствени (правила)* и *административно-производ*

ствени (сгради), затова ключово при отговорите е изясняването на отношението между съставките и начина на образуване на сложното прилагателно.

2.2.2. Прилагателни имена с полуслято писане

Въпросите, засягащи сложни прилагателни имена с полуслято писане, са малко над 30. Те обхващат предимно прилагателни с равноправно отношение между основите: *македоно-одрински, варо-циментен, диагностично-консултативен, сладко-кисел, природо-математически, пролетно-летен, буквено-цифров, кино-литературен* и др. Останалата част от въпросите засягат сложни прилагателни, при които числителното е написано с цифри: *4-етажен, 30-годишен, 6-степенно, 30-минутен* и др. Единични са въпросите за правопис на прилагателни имена като *бели-бели* и *един-единствен*, тъй като те се употребяват по-рядко.

2.2.3. Съчетания с прилагателни имена (причастия)

Въпросите за писане на съчетания с прилагателно име са доста чести. В тази група са въведени над 80 индивидуални въпроса. Може да се каже, че този правописен проблем е един от пунктовете, заслужаващи по-голямо внимание. Най-вече трудности пораждаат съчетанията от наречие и причастие (по-рядко същинско прилагателно), които се пишат разделно, но за много от потребителите те приличат на сложните прилагателни, при които първата основа пояснява втората (водещо за тези потребители е неравноправното отношение между двете думи, както и функционирането на съчетанието като определение): *домашно направен, ръчно изработен, едро смлян, повърхностно активен, дълбоко замразен, стомашно устойчив, бързо развиващ се, трудово ангажиран, леко горчив, дълго чакан, модерно мислещ, ярко изразен, добре познат, трудно успяващ* и т.н. Наред с това при някои от тези съчетания се наблюдава тенденция да се образува нова дума от типа *проектно базиран / проектно-базиран*, използвана като термин, което допълнително увеличава колебанията в правописа.

Към тази група формално ще включим и запитвания, свързани с правописа на съставки, които не се срещат в езика самостоятелно като отделни думи, но поради специфични случаи на употреба се налага разделното им писане. Това са въпроси, отнасящи се до правописа на съчетания като *еко кисело мляко, био краве сирене, екс външен министър*, като *еко, био* и *екс* се отнасят към цялото съчетание, а не са част от сложна дума (както при *биоенергиен, екосъобра-*

зен и *ексуправител*). Тези въпроси зачестяват, тъй като съчетанията се срещат в практиката, но правописът им не е експлицитно разрешен чрез кодификацията.

Ще допълним групата въпроси със запитвания за правописа на съставни числителни пред прилагателни от типа *двеста и два километра*, както и единични случаи на съчетания, които се възприемат като една цялост, напр. *чудом зачуден*, където колебанието е в посока полуслято писане.

2.3. Думи с частицата *не*

В тази група преобладават въпросите за писане на частицата *не* при прилагателни или причастия: *неотговарящи, неосъждан, неспазили* (тук критерият е причастието да не е употребено като сказуемо), *немазен, неиндексирани*. При отговора на тези въпроси винаги е необходим контекст, за да се изясни дали частицата *не* не се пише отделно, например при противопоставяне. Следват запитванията за писане на *не* при наречия от типа *неслучайно, неотдавна и невинаги*. Сравнително по-малко са въпросите за писане на *не* при съществителни (напр. *неподаване*) и при глаголи и деепричастия: *не съответства, недочувайки* (от *недочувам*).

2.4. Наречия

Запитванията, свързани с правопис на наречия, представляват група от около 75 въпроса, което не е малка част от общия брой на анализираните. Правописните колебания са свързани с проблема дали е налице 1) съчетание от предлог и наречие (писането е разделно), или се образува 2) сложно наречие (писането е слято). Примери за първата група са: *за кратко, в повече, за последно, за малко, на живо* и др. Към втората група се отнасят: *донемайкъде, досега, вкъщи, напролет, наяве, налице, поотделно, занаяпред, нанякъде, доникъде, парекселанс* и др. Не са експлицитно обхванати от правилата сложни наречия, образувани със стари падежни форми: *понашему, помоему, посвоему, понародному* и под., поради периферния характер на начина на тяхното образуване, но има такъв тип наречия, включени в словника на *Официалния правописен речник*.

Една от главните трудности, с които се сблъскват потребителите, е разграничаването на различни употреби – тогава са възможни и слято, и разделно писане според контекста: *на чисто / начисто, от тук / оттук, от горе / отгоре* и т.н.

Малко на брой са въпросите, свързани с писане на наречия като *лека-полека* и *едва-едва*.

2.5. Частиците *по* и *най*

Както може да се очаква, въпросите за писане на частиците *по* и *най* пред прилагателни и наречия са редки, затова в справочника са включени единични примери, които са достатъчни да илюстрират правилото. От въведените около 15 въпроса най-много са тези, при които частиците са пред глагол или предлог: *пò би ти отивало, пò по нашенски, пò на изток, най у дома, най обичам*.

Правописна трудност представлява повторението или комбинацията на частиците: *по-по-най, най-най-хубаво*.

2.6. Междуметия

Въпросите за правопис на междуметия са слабо представени, тъй като при тези думи рядко има правописен проблем – предимно в случаи като *леле-мале*, където колебанието е за отделяне на двете междуметия със запетая.

2.7. Като заключение на този раздел бихме открили три основни групи въпроси, при които се наблюдава натрупване на голям брой индивидуални, неповтарящи се запитвания. Открояването на тези групи показва и правописните проблеми, които най-често се срещат в практиката: 1) слято писане на сложни съществителни, при които първата съставка не функционира като самостоятелна дума от книжовния език, но е възможно да се схваща като отделна дума; 2) съчетанията от наречие и прилагателно име (причастие), които често се схващат като една дума; 3) слято или разделно писане при наречия и разграничаването между сложно наречие и словосъчетание от предлог и наречие. Вижда се, че при първата група има тенденция към разделно писане, а при втората група тенденцията е противоположна – към слято писане. При третата група в практиката има голямо колебание между слято и разделно писане. В анализа бяха набелязани и някои сравнително нови езикови явления, при които се появяват трудности в правописа, както и някои проблеми, които не са експлицитно решени чрез правилата в правописния речник.

3. ПРЕНАСЯНЕ НА ДУМИ НА НОВ РЕД

3.0. Пренасянето на думи на нов ред е категория, която обхваща сравнително малко въпроси, въведени в справочника „Езикови справки по интернет“. Това дава възможност за изчерпателен анализ на постъпилите въпроси.

Прегледът на кодификацията показва, че на практика в трите академични правописни речника не е имало съществена промяна в правилата, засягащи пренасянето на думи на нов ред. Единственото изменение е, че в *Официалния правописен речник* изрично е упоменато, че не се допуска пренасянето на многосричните инициални съкращения (*ФИФА, НАТФИЗ, УНИЦЕФ*), което е допуснато в предходните два правописни речника. Въпроси за пренасянето на абrevиатури обаче не са сред често срещаните.

Постъпилите запитвания могат да се разделят в няколко групи:

3.1. Първият вид въпроси може да се обобщи по следния начин: „Може ли да се пренесе на нов ред думата ...?“. Тук се обособяват няколко подгрупи.

3.1.1. Може ли да се пренесе на нов ред двусрична дума, чиято втора сричка се състои от една гласна (*лае*)?

3.1.2. Може ли да се пренесе на нов ред двусрична дума, чиято първа сричка се състои от една гласна (*орех, ято, елен, ориз*)?

Прави впечатление, че отсъстват въпроси за пренасяне на едносрични думи на нов ред. Така в основата на въпросите от тази група стои възможността тези думи да бъдат разделени на срички.

3.2. Вторият вид въпроси може да се обобщи с формулировката „Как е правилно да се пренесе дадена дума?“, като тук се включват запитвания от типа дали е правилно дадена дума да се пренесе по определен начин.

3.2.1. Най-много въпроси се задават за правилното разделяне на група от съгласни при пренасяне (*съпроти-влявам* или *съпротивлявам; подо-брение* или *подоб-рение*). Те са породени и от обстоятелството, че кодификацията допуска както пренасяне с разделяне на групата съгласни на двата реда, така и с установеното по традиция разделяне при запазване на целостта на отделните морфемии: *предос-тавящи* и *предо-ставящи*.

3.2.2. Другият случай, за който постъпват въпроси, е пренасяне на думи, които съдържат *й*, когато то е последвано от група съгласни (*смей-ство* или *смейс-тво; устрой-ство* или *устройс-тво*).

3.3. Третата група въпроси от този тип се отнасят до пренасянето и разделянето на срички, а именно дали може дадена дума да се пренесе, като се използва разделянето на срички (*а-дек-ва-тен*). Тук кодификацията утвърждава правилото, че една гласна не може да остане сама на горния ред.

Освен въпроси за пренасяне на абривиатури липсват въпроси и за пренасяне на думи, които съдържат буквосъчетанието *дж* и буквосъчетанието *ьо*, за които има отделни правила в речника.

3.4. Изводи. Прегледът на постъпилите въпроси за пренасяне на нов ред показва, че всяко едно затруднение може да бъде разрешено с прилагането на конкретно правило. В този раздел кодификацията може да се определи като достатъчно детайлна, тъй като обхваща случаите, които възникват в практиката. В обобщение, въпросите често засягат пунктовете, в които кодификацията допуска дублетност. Освен това може да се говори за интуитивно прилагане на правилата, тъй като въпросите могат да се обяснят с неувереност в познаването на конкретно правило.

4. ОФОРМЯНЕ НА СЪКРАЩЕНИЯ

4.0. Правилата за съкращаване остават в периферията на нормативния комплекс в системата на книжовния език. Причината е, че на съкращаване подлежат само определени думи и изрази, за които е прието да се употребяват в съкратена форма. Съкращенията са феномен на писмения текст, отличават се с висока степен на условност и нямат изход в устната книжовна реч. Както за графичните, така и за лексикалните съкращения като цяло е характерна вариантност, породена от съвместяването на различни модели, съществуващи в отделните периоди от развитието на книжовния език. При графичните съкращения по-скоро става дума за вариантност на нормата, която се изразява в наличието на повече от един установен начин дадена дума да бъде съкратена: с една или с повече от една буква (*година* – *г.* и *год.*); на кирилица или на латиница (*ват* – *Vm* и *W*, *волт* – *V* и *V*); с точка или с дефис и букви от началото и от края на думата (*лейтенант* – *лейт.* и *л-т*) и др. При инициалните съкращения вариантността се проявява като омонимия: една и съща буква може да бъде обозначение на различни думи, а едно и също инициално съкращение може да функционира като обозначение на различни денотати (*ОС* – *общински съвет* и *ОС* – *операционна система*).

Прави впечатление, че въпросите за графичните съкращения преобладават в сравнение с въпросите за инициалните съкращения.

4.1. Най-общо постъпилите въпроси за графичните съкращения могат да се обединят с формулировката „Как е правилно да се съкрати...?“, като могат да се разделят на няколко подгрупи.

4.1.1. Тук спадат въпроси за думи и съчетания, за които е прието да се съкращават по повече от един начин: *върх* – *вр.* и *в.*; *град* – *гр.* и *г.*; *остров* – *о-в* и *о.*; *страница* – *с.* и *стр.*; *бележка на автора* – *б. а.* и *бел. авт.*; *доктор на икономическите науки* – *д.и.н.* и *д.ик.н.*, и др.

4.1.2. Следваща подгрупа образуват въпросите, които се отнасят до това как е установено да се съкрати дадена дума, когато в практиката се наблюдава колебание: *временно изпълняващ длъжността* – *в.и.д.* или *вр.и.д.*; *четвъртък* – *ч.*, *чет.* или **четв.**; *директор* – *д-р* или **дир.**; *курортен комплекс* – *кк.* или **к.к.**, и др.

4.1.3. Следващата подгрупа обединява въпросите дали е правилно дадено съкращение да се изпише на кирилица, или на латиница. Тези въпроси са породени от факта, че при някои международни мерни единици (по-широко използваните в учебната литература) кодификацията допуска съкращаване както на кирилица, така и на латиница (*г* и *g*, *км* и *km*); при други пък графичният облик на съкращението е установен само на латиница: МJ. Тук влияние оказват и различни международни стандарти, действащи в отделни периоди.

4.1.4. Един от най-често задаваните въпроси е по отношение на шпациите, тъй като при съчетания, при които всички думи са съкратени, кодификацията допуска изписването както със, така и без шпация: *пр.н.е.* и *пр. н. е.*; *т. нар.* и *т.нар.* При съкращаване на собствени имена обаче (когато са съкратени само личното и бащиното име) е правилно изписването с шпация, защото не са съкратени всички думи в съчетанието от лично, бащино и фамилно име: *Т.Г. Влайков* или **Т. Г. Влайков**.

4.1.5. Следващата подгрупа въпроси се отнася до наличието или липсата на точка при дадено съкращение. Тук освен въпроси за мерните единици от системата SI, при които е установено съкращаването без точка, постъпват запитвания например за *лев* – **лв.** или *лв*, *милион* – **млн.** или *млн*, като в този случай е налице генерализация на правилото за съкращаване без точка на мерни единици от SI системата и върху случаи, които излизат извън обхвата му. Задават се въпроси и дали има точка след съкращението, когато думата е съкратена с букви от началото и от края ѝ: *комплект* – *к-кт.* или **к-кт** (без точка). В този случай наблюдаваме контаминация, т.е. елементи от двете правила за съкращаване погрешно се обединяват.

Оттук следва и заключението, че най-много въпроси се задават за онези особености на графичните съкращения, при които кодификацията по една или друга причина допуска дублетност. Въпросите са породени и от самия характер на съкращенията: те са образувани според установените правила, но същевременно графичният им облик е въпрос на установяване в практиката и на чиста условност, която засяга само писмената форма на книжовния език.

4.2. При инициалните съкращения постъпилите запитвания могат да се разделят на следните групи:

4.2.1. Вече споменахме, че вариантността при инициалните съкращения е в резултат на омонимията. Ето защо често задавани са въпросите как е правилно да се съкрати дадено съставно собствено име така, че омонимията да бъде избегната: *Общински съвет – ОС* и *ОбС*; *Централна и Югоизточна Европа: ЦЮЕ* или **ЦЮИЕ**.

4.2.2. Сред често задаваните въпроси е и дали инициалните съкращения се поставят в кавички. Въпреки че това е уговорено в отделно правило, въпросите имат своето основание поради близостта на инициалните съкращения със собствените имена (тъй като преобладаващата част от тях са собствени имена). В кавички обаче се поставят груповите съкращения: *издателство „Софтпрес“*, като тук отново погрешно се обединяват елементи от двете правила.

4.2.3. При инициалните съкращения се срещат и въпроси за главните и малките букви при изписване на разгърнатото название, означено с абревиатурата (*БНБ – Българска Народна Банка* или ***Българска народна банка***). Това е един от пунктовете в практиката, при които се наблюдава колебание при изписването на разгърнатото название под влияние на правописа на абревиатурата. Важи правилото, че главната буква е само в началото на съставното собствено име или в началото на изречението (ако абревиатурата не е съкращение на собствено име, напр.: *Честит рожден ден*).

4.2.4. Постъпили са въпроси дали се пише точка при съкращението на думите *железопътен* и *телевизионен* (*жп* и *тв*), които се образуват по правилото за образуване на инициални съкращения от сложни думи, но по традиция се пишат с малки букви.

4.2.5. Следващата група обхваща въпросите за слятото, полуслятото и разделното писане, а именно как се изписва съчетание, което съдържа буквено съкращение. По-рядко в практиката се среща добавянето на съставка пред съкращението: *анти БСП коалиция*, *био*

ТЕЦ „Рубин“, като правописът в този случай не е регламентиран от кодификацията чрез отделно правило (вж. и в частта за слято, полуслято и разделно писане). По-чести са въпросите за случаите, в които съкращението е подчинената част на съчетание и двете съставки се пишат разделно: *SMS услуга*, *LED технологии* и др.

4.2.6. Малко са въпросите, които се отнасят до съгласуването по род на инициалните абривиатури (*БЧК е помогнал/помогнало*), за което няма изрично правило в правописния речник (тъй като въпросът засяга граматичната норма и не се очаква да бъде обект на регламентация в правописен речник). Практиката е абривиатурите да се съгласуват според рода на опорната дума: *БТА (Българската телеграфна агенция) е основана през 2008 г.* В по-редки случаи инициалните съкращения могат да се подведат формално към един от трите граматични рода – според завършека на абривиатурата: *УЕФА (Съюзът на европейските футболни организации) е изпратила писмо до БФС*, или въз основа на общото семантично съдържание – особено при съкращенията, които са заемки от чужди езици: *След войната BMW (Баварските моторни заводи) е принудена да започне от нулата.*

4.3. Изводи. Прегледът показва, че с някои изключения (като съгласуването по род при инициалните съкращения) кодификацията като цяло е регламентирала случаите, които възникват в практиката относно оформянето на съкращенията. Много често въпросите възникват не поради липса на правила, а поради индивидуалното ниво на усвояване и умения за прилагане на правилата при отделните носители на книжовния език. Освен това правописните правила поради своята конвенционалност и абстрактност подлежат на системно изучаване и не може да се разчита на интуитивното им владение. Въпросите могат да се отдадат на частичното владение на правилата за съкращаване, които все пак са в периферията на книжовния комплекс, на недостатъчната автоматизация при прилагането им; на генерализирането на дадено правило върху случаи, които излизат извън обхвата му, на контаминацията между две правила. Ще добавим и факта, че образуването на инициални съкращения е динамичен процес, поради което в практиката постоянно възникват въпроси и необходимост от консултация, породена от желанието да се спазват правописните норми.

5. ПРЕДАВАНЕ НА ЧУЖДИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

5.0. Начините за предаване на чужди собствени имена на български език са няколко: чрез транскрипция, чрез транслитерация, чрез предаване в установената им по традиция форма, чрез превод или чрез възпроизвеждане в оригиналната им графика. Правилата за предаване са подчинени на изискването особеностите, които са общи и за двата езика, да се запазят, а тези особености на чуждия език, които не са характерни за българския език, да се предадат по начин, максимално близък до изходния език, но със средствата на българския език. Така например при транслитерацията буквите за звучните и беззвучните съгласни се предават със съответните български букви за звучни и беззвучни съгласни независимо от изговора в приемащия език, но буквосъчетанията, които не са характерни за български, се заменят с най-близките до тях; главните и малките букви се запазват според изписването в оригиналната форма, но при преведените и частично преведените имена главните букви се пишат според правилата в българския език и т.н.

Въпросите, които постъпват, могат да се разделят в няколко групи.

5.1. Въпроси за предаване на двойни гласни и съгласни. Това са едни от най-често задаваните въпроси в разглежданата област. Двойната гласна или съгласна в отделните езици може да има различно значение: може да бележи границата на две морфемии; може да означава дълга гласна/съгласна; двойната съгласна може да бележи и краткост на предходната гласна (напр. в немски) и др. Тъй като в български липсва категорията *квантитет*, дължината на гласните и на съгласните в чуждите езици не се предава на български. Когато двойната гласна или съгласна означава дължина на звука, на български тя се предава с единична гласна/съгласна: *Абззан* или *Абзан*, *Абдалла* или *Абдала*, *Миззин* или *Мизин*, *Аббуд* или *Абуд*, *Аахен* или *Ахен*, *Уттар Прадеш* или *Утар Прадеш*, *Метерелло* или *Метерело*, *Оттавио* или *Отавио* и др.

5.2. Въпроси за имена, които в езика източник завършват със съчетание от съгласна и сонорна съгласна *p* или *l*. За българския език не е характерно съчетанието от съгласна и *p/l* в краесловие, затова според правилото на български между двете съгласни се добавя гласна *ъ*: *Лидъл* или *Лидл*, *Нотр Дам* или *Нотър Дам*, *Пьотър* или *Пьотр* и др.

5.3. Въпроси за предаването на буквосьчетанието *-ia* в краесловие, което на български се предава със съчетанието *-ия*: **Нокия** или *Нокиа*, *Нова Скотиа* или **Нова Скотия** и др. Отговорите са съставени при спазване на принципа чуждите собствени имена да се предават чрез средствата на приемащия език, като се запазват неговите особености (срв. *София*, *България*). Така формулираните правила за транскрипция осигуряват подходящата адаптация на чуждото наименование към новата езикова среда, в която то започва да функционира.

5.4. В отделна група могат да се обединят въпросите, при които не се налага предаване на някакви нехарактерни за българския език фонетични особености. Тук по-скоро е важно познаването на фонетичните особености на езика източник и на начина, по който даден звук се предава на български. Към тази група спадат въпросите за имена от източни езици. Някои от въпросите са породени и от факта, че такива имена често навлизат с посредничеството на трети език, като най-често това е английски, вследствие на което възникват колебания кой вариант да се избере: този, който се използва в езика посредник, или този, който е най-близък до оригиналния език, напр.: (*Касем*) **Солеймани**, *Сюлеймани* или *Сулеймани*; **Садауи** или *Садави* и др.

5.5. Следващата група съставляват въпросите за собствени имена, чиято форма е установена по традиция (понякога с посредничеството на друг чужд език), но тя се отклонява от изговора в езика източник: **Вашигтон Поуст** или *Уошингтън Поуст*, **Пиомонт** или *Пиомонте*, **Пекин** или *Бейдзин*, **Ньой** или *Ньои* и др.

5.6. Въпроси за ударението на чуждите собствени имена. Става въпрос предимно за географски имена: **Мòхач** или *Мохàч*, **Àбу Сìмбал** или *Абу Симбàл*. Тъй като няма изрично правило, препоръката е при вече установени имена да се запазва установеното ударение, а при останалите – ударението в езика източник.

5.7. Следващата група въпроси засягат слято, полуслято и разделно писане на чуждите имена. Макар че не са сред най-често срещаните, въпросите в тази група са разнообразни. Могат да се отнасят до служебни думи, които според правилото се пишат разделно (**Шарм ел Шейх** или *Шарм ел-Шейх*) – с изключение на такива, чийто правопис е установен по традиция (*Шан-з-Елизе*). Могат да се отнасят и до изписване на сложни собствени имена, които в зависи-

мост от това дали става въпрос за двойно име, или за няколко отделни имена, могат да се изписват в първия случай полуслято, а във втория – разделно (срв. *Мария Луиза Бурбон-Пармска*). Тези въпроси могат да се обяснят с липсата на експлицитна кодификация за такива случаи. Постъпват запитвания и за слятото или разделното писане на имена на градове от източни езици, като изписването при някои от тях вече е установено по традиция (*Хонконг*), а при други формата предстои да се установи (*Хо Ши Мин* – според името на личността, и слято – *Хошимин*).

5.8. Въпроси за главните и малките букви. Тук най-често се задават въпроси за изписването на главни и малки букви, когато чуждо съставно собствено име се предава чрез транскрипция. В този случай главните и малките букви се предават според оригиналната им графика: *Луфтханза тѐхник София* или *Луфтханза Тѐхник София*. Другият тип въпроси тук се отнася до преведените или частично преведените имена, при които вече важат правилата за писане на главни и малки букви при съставни собствени имена в български: *Пето Авеню* или *Пето авеню*, *нос Добра Надежда* или *нос Добра надежда* и др.

5.9. Като последна група могат да се обединят въпросите, при които случаят не може да се подведе под определено правило, а трябва да се разреши конкретен казус. Такива са названията на реки, които протичат през повече от една страна и името им се произнася различно в различните езици, напр. *река Куна* (хърватски) и *Колпа* (словенски); названията на двуезични градове, които се произнасят по повече от един начин заради особеностите на езиковата ситуация в дадена страна (*Фрайбург*, *Фрибург* или *Фрибур* – в Швейцария), и др. В тези случаи обикновено се дава предимство на варианта на името, с което дадената реалия е по-известна в българския език – в случай че има такъв.

5.10. Напълно обясним е потокът от постъпващите въпроси, които се отнасят до предаването на чуждите собствени имена на български, тъй като правилата за предаването им не се изучават в училище, от една страна. Специалистите по даден чужд език, от друга страна, невинаги са запознати с тези правила. А когато дадено чуждо име се предава от неспециалист, пунктовете, в които възниква колебание, а оттам и възможностите да се допуснат грешки, са още повече (например при езици от една и съща езикова група име, кое-

то се пише по един и същ начин, се предава по различни начини: *Tove* – от шведски трябва да се предаде *Туве*, от норвежки – *Тове*). В този смисъл самата материя предполага допускането на разнообразни грешки и необходимостта от консултация. Направеният преглед обаче показва, че въпреки разнообразния характер, който имат постъпващите въпроси, кодификацията успешно изпълнява основната си функция, а именно – подвежда максимален брой случаи от практиката под общи правила, които дават насока за предаването на конкретно име, а в този смисъл и създават единство при предаването на чужди имена на български език.

5.11. Изводи. Несъмнено от полза би било създаването на он-лайн ресурс, приложение към правописния речник, който да се разработва в режим на консултации със специалисти по съответния език и в който въз основа на вече приетите принципи и правила своевременно да се кодифицира правописът на новонавлизащите чужди собствени имена. Такъв ресурс би намалил разнообразието и грешките в практиката, което е от ключово значение за правилното идентифициране на съответния обект, би улеснил работата на журналисти и преводачи, би бил от полза и за широката общественост.

6. УПОТРЕБА НА МЕСТОИМЕННИ ФОРМИ

6.1. *Кой/кого* форми на местоименията

Най-много въпроси предизвиква употребата на форми на местоименията, когато е необходимо да се разграничат позициите на подлога и допълнението в простото и в сложното изречение, както и лице – нелице: *Ти ли си човекът, когото/който търсим; дали това е някой, когото/който познава; органът, за който / когото* (за нелице); *партньор, с който / когото преговаряме* (за нелице); *Има ли някого / някой в стаята?; Няма никого / никой; Отишъл в града и помолил еди-кого си / еди-кой си за помощ.*

Освен неразпознаването на позициите в изречението проблем представлява и незнанието на правилото, че формите *кого, някого, никого* се употребяват само за лица, но не и за нелица. Необходимо е да се обмисли възможността за допълване на правилото с оглед на практическото разпознаване на подлога и допълнението, като се използва заместване на *кой/кого* формите на местоименията с личното местоимение *той* или *него/го*.

Към правило 20.1. от увода на *Официалния правописен речник*, което гласи, че формите *кого, когото, някого, никого* „... се отнасят за лица и изпълняват служба на допълнение в изречението“, е необходимо да се допълни, че когато не се отнасят за лица, се употребяват формите *кой, който, някой, никой*. Последният случай трябва да се илюстрира с подходящи примери.

6.2. Въпроси за употреба на местоименията *всеки, всекиго*

Един въпрос за употребата на *всеки/всекиго* издава колебание от страна на конкретен потребител по отношение на запазването на падежната форма *всекиго* при местоименията: *Задължително ли е да се употребява формата „всекиго“, например как е правилно: „за всеки“ или „за всекиго“?* Това, че има зададен само един такъв въпрос, потвърждава, че отпадането на *всекиго* от употреба е неоспорим факт. Формата не е включена и в словника на ОНР, което не означава, че не може да се употребява.

6.3. Въпроси за употребата на възвратното притежателно местоимение *свой/си*

Част от въпросите за местоименията са тези за разграничаване на случаите кога е задължителна употребата на възвратното притежателно местоимение, за да се избегне двусмислие. Значителният брой примери от рода на *Учениците оценяват това като важно за **своето**/тяхното бъдеще; Петър потърси **своя**/неговия приятел* и др. показва, че начинът на преподаване е доста затрудняващ поради необходимостта от лингвистични познания за разликата между субект на действието и подлог на изречението. Правилото гласи, че употребата на възвратното притежателно местоимение е задължителна само в 3. лице, като е използвана следната формулировка: „... когато (...) нещо е притежание на подлога в изречението, а подлогът в изречението не е нито говорещият, нито слушащият“. Необходимо е да се изследва доколко тази формулировка затруднява носителите на книжовния език, макар че в нея е включена базова терминология, изучавана в училище. Важно е при обяснението да се изтъкне, че задължително се употребява възвратното притежателно местоимение в случаите, когато употребата на притежателното местоимение поражда двусмислие, да се дадат ясни примери и да се върви към практическото усвояване на правилото.

Има и въпроси, отнасящи се до предпочитането в книжовния език на краткото възвратно притежателно местоимение *си* по чисто

стилистични причини. Например: *Срещам се с родителите си/ми*. Някои въпроси засягат уместната употреба на пълните форми на притежателното и възвратното притежателно местоимение. Например: *Сподели своята история* и *Сподели твоята история*; *Познавам го като мой/свой преподавател*.

7. ЧЛЕНУВАНЕ НА ИМЕНАТА

7.0. Най-общо постъпилите въпроси можем да разделим на следните групи:

- Въпроси дали е нужно да се членува думата в определено словосъчетание или в съставно собствено име, или не е нужно да се членува (около 10% от всички въпроси за членуване).
- Въпроси кога да членуваме с твърдия вариант на определителния член (*-ът/-а*) и кога – с мекия вариант (*-ят/-я*) (около 7%).
- Въпроси за употребата на пълен и кратък член (около 83%).

7.1. Въпроси за пълен и кратък член

Най-значителната част от въпросите за членуване е свързана с правилото за употреба на пълен и кратък член. В ОНР за пръв път се отбелязва, че нормата в този пункт на граматичния комплекс е в сила само за писмената форма на езика. Въпреки ясните правила и практическата инструкция за разпознаване на позициите, в които се употребяват пълните и кратките форми на определителния член, задаващите въпрос трудно се ориентират при разпознаването на подлога, допълнението и определенията към тях. Малка част от въпросите са рутинни и не би трябвало да предизвикват затруднения: *Той завари градинаря/градинарят да копае*; *Пълния/пълният текст може да намерите на адрес...*; *Чуй как ръмжи двигателят/двигателя*; *Отмина никът/ника на грипа*; *Ето отговора/отговорът*; *Чакайте да ви дойде редът/реда*. Единствените трудности в част от случаите са обърнатият словоред и невъзможността някои съществителни да се свържат с представата за вършител на действието, но при владее-не на практическото правило за заместване с *той* или *него* не би трябвало да се срещат затруднения.

7.1.1. При изречения в страдателен залог. Значителен брой от въпросите за употребата на пълен/кратък член е свързан с разпознаването на подлога в страдателен залог: *В наредбата са описани условията и редът/реда*; *Върху писмото е отбелязан адресът/адреса* и др. Трудността идва от обстоятелството, че вършителят на дейст-

вието, който в масовото съзнание се свързва с подлога, в страдателен залог по-трудно се идентифицира като вършител, защото не заема позиция на подлог. В тези случаи на помощ идва практическото правило за разпознаване.

7.1.2. При определения към подлога или допълнението. Правилото за писане на пълен и кратък член е трудно за усвояване поради ненужното теоретизиране при преподаването му. Понякога знанията за откриването на подлога, на видовете определения към подлога, за намирането на допълнението и неговите определения – знания, които са нужни за правилната употреба на пълния и краткия член, се оказват недостатъчни. За да се усвои правилото, са необходими повече практически упражнения в периода на обучение за разпознаване на всички позиции (не само позицията на подлога), където се пише пълен или кратък член. По отношение на кодификацията е налице ясна инструкция в ОПР, че цялото словосъчетание, което съдържа определение, трябва да се замества с *той* (за пълен член) или с *него/го* (за кратък член).

Доста дълъг списък от въпроси предизвиква членуването на обособените определения и приложения. Например: *Това е историята на един момент, който няма да се повтори – момента/моментът, когато Х е напуснал планетата; Аз си подарявам по едно разлистено върбово клонче – символа/символът на безсмъртието; Тя избира Samsung – смартфона/смартфонът на смелите; Очакваме Ви на най-радостния ден – Деня/Денят на детето; Това е Шарл – невецът/невеца, който ме запали по джаза; Списанието е на Мартин Ходник – същия/същият издател, който прави и списанието „Малък читател“; Знаем какво значат тези ценности – мирът/мира и свободата; Спечели лична среща с Петър – първия/първият робот хуманоид.* Затруднението в тези случаи е предизвикано от обособяването на определението, което се схваща самостоятелно, а не като определение на подлога или допълнението.

7.1.3. Пълен член при съставно именно сказуемо. Писането на пълен член в тези случаи предизвиква значителен брой въпроси. Например: *Нека празниците бъдат перфектният завършек на годината; Бъди първият партньор в инициативата; Тя представляваше най-висшият израз на добротата; Това не е техният стил; „Шуменска трибуна“ е по-добрият вестник.* В тези случаи познанията по граматика са недостатъчни, за да се стигне до осъзнато и

правилно решение, замяната с *той* също е проблемна за получаването на граматичен израз. Спазването на практическото правило, че членуваната дума или словосъчетанието, в което тя участва, се свързва с един от следните глаголи: *съм, бъда, оказвам се, изглеждам, ставам* (в значение 'превърщам се в'), *казвам се, наричам се, представлявам* (в значение на *съм*), се оказва най-надеждният начин за правилно членуване.

7.1.4. Намалял е броят на въпросите за **членуването с пълен или кратък член на прякори и прозвища**. Въпросите са от вида: „В изречението *Трябва да говоря с Даниел Звероукротителя* думата *звероукротител* как трябва да се членува – с пълен или с кратък член?“. Постъпили са въпроси как трябва да се членуват прозвищата *Сладкия, Апостола, Майстора* и др. Причината за намалелия брой въпроси е ясното правило в ОПР, че прякори и прозвища се членуват с кратък член и употребата на членна форма не зависи от синтактичната позиция на името.

7.1.5. Около 6% от въпросите за членуване са за употреба на пълен/кратък член в **заглавия на книги, филми, художествени и музикални произведения**, когато са употребени самостоятелно или са включени в изречение. Например: *Гледах „Магьосникът от Оз“; Четох „Белият ръкопис“; „Железният светилник“ е първата книга от известната тетралогия на Димитър Талев; Всички трябва да прочетат „Железният светилник“*. При тези въпроси има и по-особени случаи, като например за *Старият Пловдив* (собствено име на шоколадови бонбони). Много е важно обяснението, че когато такова название или заглавие е включено в изречение, то не се променя, тъй като е своеобразен цитат (пише се в кавички или се отбелязва шрифтово). Може би полезно би било едно кратко и ясно допълнение към правилото в такъв дух. Също и допълнение, че ако в заглавието има прякор или прозвище, то се пише с кратък член. Допълненията трябва да бъдат илюстрирани с добре подобрени примери.

7.1.6. Има немного на брой въпроси за **членуване на имена на географски и топографски обекти**, например: „Името на връх *Злия зъб* как се пише – с кратък или с пълен член?“, които се подчиняват на правилото, че с кратък член независимо от службата си в изречението се пишат собствените имена на географски обекти от м.р. ед.ч., чиято основна форма е членувана (*Юндола, Кайлъка, Хисаря, Леденика, Превала* и под.). Въпреки ясното правило колебания съ-

ществуват, като причината за това е обстоятелството, че нечленуваните имена, например *Искър, Дунав, Балкан, Ватикан*, се членуват според общите правила.

7.1.7. Не са много въпросите за **членуването на по-особената употреба на подлога при обръщението**, когато 2. лице се смесва с 3. лице при съществителни или прилагателни в м.р. ед.ч., отнасящи се до лица, например: *Ела, малкият, кажи...*; *Съжалявам, малкият...* и др. Причината за малкото въпроси е лесната разпознаваемост на обръщението и въведеното за първи път в ОПР ясно правило за употребата на пълен член в тези случаи, което на практика представлява непротиворечива инструкция за действие.

7.2. Въпроси, свързани с членуването на съставните собствени имена

Задават се въпроси за необходимостта от членуване на първата съставка на съставните собствени имена. Такива са примерите: *Клиниката/Клиника по орална хирургия при Военномедицинската академия се намира...*; *Българската/Българска национална телевизия представя...*; *Той работи в Министерството/Министерство на образованието и науката; Патентното/Патентно ведомство съобща...*; *Народният/Народен театър „Иван Вазов“ празнува годишнина; Срещата ще се състои в сградата на Министерски/Министерския съвет.* В практиката членуването на съставните собствени имена е доста разколебано. Много често, особено в устната реч, се използва нечленувана форма при първата съставка от съставното собствено име. Причините за нарушаване на правилото, според което съставните собствени имена, чиято основна форма не е членувана, се членуват с пълен или кратък член по общите правила, може да се търсят в неговото недостатъчно популяризиране. В този си вид то е формулирано за първи път в ОПР именно поради разнородната практика. Включването му в правописния речник обаче е от значение, защото общият процент на регистрираните случаи в онлайн справочника е значително по-нисък от времето, когато правилото не беше експлицитно формулирано.

Някои от въпросите са свързани с искане от страна на потребителя да се обяснят изключенията от правилото, които се отнасят до собствени имена като *Първа инвестиционна банка* и *Нов български университет*, където членуването на първата съставка може да доведе до двусмислие и названието да не може да се идентифицира като собствено име.

7.3. Друга част от въпросите са за правилното **членуване на две или повече определения, които се отнасят до един и същ обект или до два или повече обекти.** Например: *Постоянният и настоящият* / *Постоянният и настоящ адрес се намират на територията на община Варна; Седмица на българската и испанската / испанска литература;* но: *Веселият и усмихнатият / усмихнат до този момент младеж изведнъж се смръщи.*

Когато има повече определения към един и същ обект, се членува само първото определение. Когато обектите са различни, се членуват всички определения. Случаи като тези са по-частни по своя характер и са свързани освен с членуване и със съгласуване. По тази причина те не намират място в частта за употребата на определителния член в правописния речник, а са включени към правилата за съгласуване. Те ще бъдат разгледани и в бъдещата нормативна граматика, подготвяна от сътрудниците на Секцията за съвременен български език, но трябва да им се обърне специално внимание при преподаването в училище.

7.4. Въпроси за мекия или твърдия вариант на определителния член: -ът/-а или -ят/-я

Не е голям и броят на въпросите, свързани с употреба на мек или твърд вариант на определителния член. Съществува ясно правило, но въпреки това думи като *титулярят/титуляря, скинарят/скинаря, юбилярят/юбиляря, огнярят/огняря* предизвикват колебание сред потребителите. В тези случаи трудността е свързана с разграничаването на съществителните нарицателни за лица, образувани с деятелната наставка *-ар/-яр*, от съществителни нарицателни, които не са за лица и където не се открива от гледна точка на словообразуването деятелната наставка *-ар/-яр* (напр. *пазар*). Фактор за преодоляване на грешките от такъв характер е по-доброто усвояване на устната книжовна норма в училище.

8. ЧИСЛО НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА

Въпросите от този раздел могат да се обособят в следните групи:

8.1. Имат ли множествено число съществителни като *евро, гаучо, гел, грес, керевиз, радио* (има ли форма за ед.ч.), *облекло, порно, добавък, шоурум, фиде, студио, портфолио, фламинго* и др.

8.2. Коя е правилната множествена форма на съществителните *биткойни/биткойнове, мюзикъли/мюзикли, прототипи/прототипо-*

ве, сирене/сиренета, мегабайти/мегабайтове, бодигарди/бодигардове, диоптри/диоптъри, при закрити врата/врати, къмпинги/къмпинзи, листове/листи, гигабайти/гигабайтове, клетвени листи / клетвени листове, перипети/перипетиши, кръстопъти/кръстопътища, херцове/херци, уъркиопове/уъркиопи, билборди/билбордове, импресарии/импресария, чорапогацници/чорапогаци, листове/листя (хартия), сметкопланове/сметкоплани, паунди/паундове, килобайтове/килобайти, генотипове/генотипи, подкасти/подкастове и др.

8.3. Коя е формата за ед.ч. на субтитри, бивни, ценни книжа и др.

Част от въпросите засяга чужда лексика, която по-трудно се адаптира морфологично или още не е регистрирана в речници, напр. *пончо, марж, демо, подкаст* и др. Друга част се отнася за думи, чиято семантика поражда колебания по отношение на наличието на множествена форма, напр. *елит, анилин, фиде, сирене* и др. Трета част са въпроси, многократно коментирани в езикови бележки и издания по езикова култура.

В онлайн справочника въпросите за число на съществителните са изненадващо много, което всъщност е логично предвид усиленото заемане на чужди думи. При една част от тях, каквито са сложните съществителни, невинаги при отговорите има системност. Въпросът за адаптацията по число е изключително интересен и се нуждае от специални проучвания.

8.4. Въпроси за употребата на бройната форма на съществителните от м.р.

Според нормативната граматика се изисква употребата на бройна форма на съществителните от мъжки род за нелица, когато се обозначава определено количество и пред съществителното има бройно числително или някое от наречията *колко, колкото, толкова, няколко*. В тези случаи съществителните от мъжки род за нелица получават окончание *-а* или *-я*. Нормативните правила предписват за неопределено количество и за лица да се употребява формата за обикновено множествено число. Правилото се оказва недостатъчно овладяно за говорещите и пишещите на книжовен български език, а практиката – силно колебаеща се, особено в устната реализация. Голяма част от въпросите са свързани с това кога трябва да се употреби бройната форма и кога – обикновеното множествено число, като не се прави разграничението лице/нелице (*дванайсет работника/ра-*

ботници, пет компютъра/компютри, седем блока/блокове, единайсет полицаи/полицая, няколко стола/столове, колко членове/члена). Проблемните случаи обикновено са свързани с това, че за говорещите и пишещите не е ясно, че правилото разграничава лица от нелица, а не одушевени от неодушевени обекти. Пример за това е колебанието в случаи като *пет вълка / вълци, двама дяволи / два дявола, осем коне / коня* и др.

Неовладяно правило издават и въпросите за формата на съществителното след *няколко* и *толкова* (*толкова смартфона, няколко автори, няколко колоездачи*).

В друга част от въпросите изрично се пита дали трябва да се употреби бройна форма, или обикновена форма за мн.ч., когато например под *клиенти, доставчици* и др. се имат предвид не хора, а фирми или организации. За тези случаи правилото е, че съществителните от мъжки род, които функционират със значения както на предмет, така и на лице, имат бройна форма само в значението за предмет, като правилото е подкрепено и от информацията в словника, където такива форми са разграничени.

Има и по-специални въпроси, например: „Как е правилно: *двама велики умове* или *два велики ума*?“, като препоръката е свързана с това, че съществителното име *ум* е употребено в преносното си значение (‘човек със забележителни способности да разсъждава; учен, мислител’) и чрез формата *умове* се назовават лица.

Въпреки ясно формулираното правило в увода на ОПР голяма част от въпросите са свързани с колебанието, породено от дистантната позиция на числителното и съществителното (*осем железарски пунктове/пункта, двадесет и пет цифрови приемника/приемници, няколко ясни и непротиворечиви отговора/отговори, 60 оперни театъра/театри, колкото повече столове/стола* и др.). Объркване предизвиква и словосъчетание, което има в състава си съществителното *брой* (*три броя кранове, два броя оригинали, два броя мощностни разединители*). Тук съществителното *брой* е в бройна форма – *броя*, защото се намира след числителното. А другото съществително приема обикновена форма за множествено число.

Има още един случай на колебание дали да се употреби бройна форма, който отново е свързан с наличието на определение пред съществителното. Например: *два от трудните случая/случаи, три от верните отговора/отговори, три от научните доклада/доклади* и

др. Изразите без определение не биха затруднили никого (*два от случаите, три от отговорите*). Определението пред съществителното кара говорещия или пишещия да се замисли за необходимостта от бройна форма (по аналогия със случая *два верни отговора*). Но се пропуска, че съществителното и числителното са разделени от предлог, а целият израз означава, че се отделя една част, обозначена с числително, от многото обекти или предмети. Това предопределя употребата на обикновеното множествено число. Поради затруднението, което се поражда при употребата, е формулирано практическото правило, че ако между числителното и съществителното има предлог или глагол, се използва обикновената форма за множествено число.

Въпреки изрично формулираното правило, че думите *десетки, стотици, хиляди, милиони* не са числителни, а съществителни, поради което след тях не се употребява бройна форма, все още има колебаещи се за правилния вариант на словосъчетания като *стотици хиляди километри, хиляди долари, милиони телевизионни приемници* и др. Но трябва да се отчете по-малкият брой на въпросите от този тип в сравнение с предишни периоди.

Част от въпросите се отнасят до правилната форма на съществителното *ден* след числително: *пет дена/дни*. В словника на ОПР и двете форми са кодифицирани като правилни (*два* и т.н. *дена* и *дни*). Това е случай, в който кодификаторите са се съобразили с практиката, давайки статут на дублети на двете форми. Нашият опит показва, че въпросите за дублети никак не са редки. Същият случай е и с *двама сина* и *двама синове*.

При съществителното *лев* се игнорира обикновената форма за множествено число и често се пита *влог в лева* или *влог в левове, сметка в лева* или *сметка в левове*. Тук поради честотност на употребите с бройна форма се е автоматизирала формата *лева*, като тя се използва и в случаите, когато е правилна формата *левове*. При другата парична единица – *евро*, която е от среден род и не се подчинява на правилото за бройната форма, въпреки многократните отговори от страна на Службата, че при съществителното *евро* формата за множествено число съвпада с формата за единствено число (това е подкрепено и от самата парадигма на думата в словника на ОПР), се явява колебание (основно в разговорната реч) между формите *евро* и *евра* (*10 евро/евра*). Това е проява на адаптация на думата към мор-

фологичната система на българския език и заслужава вниманието на кодификаторите, но засега не се обмисля дублетност при формите *евро/евра* за мн.ч.

9. РОД НА СЪЩЕСТВИТЕЛНИТЕ ИМЕНА

9.0. Родът на съществителните имена е сред характеристиките на частите на речта, които са най-разпознаваеми сред носителите на българския език. Въпреки това при някои съществителни се наблюдава колебание относно определянето на рода им. Отговорът на въпроса от кой род е дадено съществително име, е важен, защото от това зависи съгласуването в рамките на синтактичните групи в изречението. Той може да се потърси в словника на *Официалния правописен речник*, а не в уводната част, където са правилата, тъй като родът е класификационна категория за съществителните имена.

В онлайн справочника на Службата „Езикови справки“ родът е подкатегория на категорията „Правопис и граматика“. До този момент в нея са въведени 29 въпроса, които могат да се обособят в няколко подгрупи.

9.1. Първата подгрупа въпроси е със следната формулировка:

От кой род е съществителното *квас*? (12 въпроса)

При този тип въпроси става дума за съществителни имена, чийто род не е ясен на питация, без да е уточнено дали колебанието е между два рода (и кои са те), или между трите. Повечето въпроси от тази група са зададени по еднакъв начин. По-особен е обаче случаят с рода на думата *прах*, която има различен род в зависимост от това в кое значение се употребява, затова въпросът за нея е разширен:

От кой род е думата *прах* и кога се използват формите *прахът* и *прахта*?

Както става ясно и от отговора, родът в този случай се определя според съответното значение, в което се употребява думата (’много дребни и сухи частици от пръст или друго вещество, които се носят по въздуха и се натрупват по земята или по повърхността на предметите’ – и мъжки, и женски род; ’препарат за пране, сухо лекарство или вещество, стрито на дребно, или тленни останки’ – мъжки род). При този и други подобни случаи, когато родът е свързан със значението на думата, е необходима помощта и на тълковния *Речник на българския език*, към който е препратено в отговора.

Подобен е въпросът за рода на думата *газ* в съчетанието *природен газ*, където е необходимо да се прецени в кое от двете значения се използва, за да се определи родът и съответно да се приложи правилно съгласуване: 'горящи газообразни вещества, употребявани за осветление, отопление, в качеството на двигателна сила и под.' (мъжки род) и 'течност за горене, която се получава при преработка на нефта' (женски род).

От тази група впечатление прави и въпросът за рода на думата *ерес*:

Думата *ерес* в кой род е: ***последовател на църковНА ерес*** или ***последовател на църковЕН ерес***?

При този въпрос, освен че се пита в кой род е думата, е добавено и словосъчетание, в което тя участва, защото родът на съществителното е категория, която участва в изграждането на синтактичните връзки в изречението. Въпросът е породен, от една страна, от малко познатото значение на *ерес* и от друга страна, от това, че думата завършва на съгласна, което е по-характерно за съществителните от мъжки род.

Задавани са също въпроси за рода на съществителни като *папрат*, *мебел*, *летопис*, *гуру*, *аташе*, при които колебанията възникват заради различни особености – думи, които в по-стари периоди са били от друг род (*мебел*), думи от чужди езици, означаващи лица (*гуру*, *аташе*). Отговор на всеки от тези въпроси може да се намери в словника на ОПР, както е посочено и в отговорите в справочника, тоест спрямо тази група не се наблюдава необходимост от допълнение на словника.

Съществен фактор за колебанията относно рода на някои съществителни са устойчивите словосъчетания, в които те участват и които често пазят по-стари морфологични особености. Така думата *папрат* днес е от м.р., но в терминологизираните названия на видовете папрат в ботаниката, които представляват словосъчетания, тя е в женски род: *орлова папрат*, *сладка папрат*.

9.2. Втората подгрупа се състои от въпроси като следния:

От мъжки или женски род е съществителното *майоран(a)*? (5 въпроса)

Въпросът за рода на името на държавата Ватикан (*Ватикан* или *Ватикана*) е породен от факта, че членуваната с кратък член форма *Ватикана* се осмисля като съществително от женски род.

Към въпроса за рода на съществителното *майоран(a)* не е публикуван отговор, тъй като отделните справочници определят по различен начин рода на тази дума (в ОНР е от м.р., а в РБЕ – от ж.р.). Подобни разминавания между авторитетни справочници са редки, те не се дължат на грешки, а са исторически мотивирани или са резултат от прилагането на различни принципи при описанието на материала и всъщност са неизбежни от гледна точка на кодификацията като непрекъснат процес. Но те са една от причините за натрупване на въпроси по конкретен случай и ролята на езиковеда е именно в това да обясни на какво се дължат тези разлики, и да даде адекватна препоръка.

При думата *дан* от тази група е налице омонимия, като всяка от езиковите единици е в различен род. В ОНР по дефиниция не се дава информация кои форми с кое значение се свързват, а такава информация понякога е от съществено значение за употребата на правилните форми.

9.3. Третата подгрупа може да се обобщи с формулировката:

Коя е правилната форма: *бонбон* или *бонбона*? (7 въпроса)

При този тип съществителни имена става въпрос за два варианта на една дума, като по-често само единият от тях е книжовен, а другият е получил широко разпространение в разговорната реч с род, различен от книжовно установения (*комисион/комисиона, клипс/клипса, купюр/купюра*). Изключение правят имената *тераком/теракота* и *плесник/плесница*, при които има дублетност по отношение на двата варианта. И тук, както при първата подгрупа, може да се намери отговор на поставените въпроси в словника на *Официалния правописен речник*. Друг е въпросът, че потребителите са посклонни да потърсят бърз отговор от Службата за езикови справки, отколкото сами да търсят информация в нормативни справочници.

9.4. Останалите въпроси за рода на съществителните имена са по-специфични и не са формулирани по еднакъв начин. Общото между тях е, че се отнасят до съществителни, които означават лица (*управител, колежка, юнак, влах*).

Част от тези въпроси са свързани с прагматиката на общуването и със стилови норми, тъй като потребителите се интересуват от уместността на употребата на съществителните за назоваване на лица от женски пол. При част от въпросите се пита коя дума е правилно да се употреби, когато става дума за жена, напр.:

„Управител или управителка е по-правилно да се използва в официална кореспонденция за назоваване на длъжността, изпълнявана от жена?“, „Има ли в българския език дума *колежка*?“.

Подобни въпроси засягат комуникативни норми и няма как да намерят решение в един правописен речник. Но доколкото те са свързани с езиковото общуване, езиковедите дават необходимите препоръки, като при определени съществителни разясняват, че от ключово значение е дали съответният текст, в който се употребяват въпросните съществителни, принадлежи към официалната, или към неофициалната сфера на комуникация. Тъй като случаите трябва да се разглеждат индивидуално, е необходимо при възникване на такъв проблем да се потърси помощ от специалист, като от съществена важност е популяризирането на консултантската дейност на Института и в частност на Секцията за съвременен български език.

Въпросът дали има дума *колежка* в българския език, вероятно е породен от това, че нейната употреба се избягва в медийното пространство и в официалната реч, а има и препоръки от университетски преподаватели да не се използва, което оказва влияние както върху нагласите, така и върху езиковата практика. Езиковедите от Службата обясняват стиловата зависимост и комуникативната обусловеност на маскулинизираните форми, като в същото време се стремят да опровергават някои погрешни представи, свързани с употребата на женскородовите съществителни (напр., че употребата им би могла да се тълкува като дискриминация). Българският език притежава богати словообразователни възможности и названията на лица жени са богатство на езика. Същевременно компетентните отговори на въпросите от този тип ще подпомогнат стабилизирането на езиковата практика в съответствие с националните специфики.

Откриват се също въпроси от типа има ли съществителни от женски род, които да съответстват на съществителни от м.р. като *юнак*, *влах* и др. Въпросите са породени от това, че поради своята рядка употреба съществителни като *влахиня*, *юнакиня* и др. не са част от активния речник на носителите на книжовния език. И двете думи присъстват в *Официалния правописен речник*, както и повечето, за които се пита в тази категория, и в този смисъл справката в речника би помогнала на потребителите самостоятелно да се справят с този проблем, но те очакват повече информация от езиковеда, затова прибягват до търсене на езикова консултация.

10. ПРИЛАГАТЕЛНИ ИМЕНА

В справочника са въведени 16 въпроса от категорията „Прилагателни имена“, която е подкатегория на „Правопис и граматика“. Отговорите на част от тях също могат да се намерят в словника на *Официалния правописен речник*, а не в увода. Запитванията са много разнообразни и трудно могат да се обособят подгрупи.

10.1. Първата подгрупа въпроси засяга правилната форма на прилагателни имена от чужд произход: *иновативен/иновационен, фармацевтичен/фармацевтически, практичен/практически*. Вероятна причина за затруднението е, че и при двата варианта са налице продуктивни словообразователни модели, а динамика при словообразователната вариантност е довела до различни резултати. В някои случаи едното прилагателно вече се осмисля като остаряло (напр. *фармацевтически* – то не е и включено в словника на ОПР), а в други случаи и двете думи са правилни, но имат различно значение, например *иновативен* и *иновационен*. За пълноценен отговор на подобни въпроси потребителите се насочват към справка в тълковния *Речник на българския език*. Необходимо е в словника на ОПР да се добавят всички книжовни варианти, за да знаят потребителите, че и двата варианта са правилни, но имат различно значение, и да потърсят информация в тълковен речник.

10.2. Втората подгрупа обединява въпроси за прилагателни, при които колебанието е относно варианти със и без редуване *е – Ø* (*ечемична/ечемичена, рибна/рибена, кафеени/кафени*). Сложността тук идва от това, че в едни случаи става дума за дублети, а в други – за думи с различно значение, и тогава трябва да се внимава в какъв контекст се използва дадено прилагателно име. Проблемът изисква допълнително изследване, тъй като в отделните речници се открива различна информация. Така в ОПР има две заглавки *ечемичен* (*ечемичен₁* – с Е в останалите форми, и *ечемичен₂* – без Е в останалите форми), а в РБЕ не е посочена разлика в значенията на двете думи *ечемичен*.

Останалите въпроси за форми на прилагателни са разнотипни. Затова и повечето от тях са поставени в справочника в поне още една категория, като най-често се класифицират към категорията „Правопис на отделни думи и форми“. Например за правописа на прилагателното *перална* от съчетанието *перална машина*, за степенуване на прилагателното *висшестоящ*, за членуване на *учен* и др.

Впечатление прави въпросът „Как е правилно: *настоящето писмо* или *настоящото писмо*?“ заради контаминацията между формите на съществителното *настояще* (по произход прилагателно) и прилагателното *настоящ*, което има правилно формообразуване. На една част от тези въпроси може да се намери отговор в словника на ОПР (*змееви/змейови криле*, „Коя е формата за женски род на прилагателното име *крави*?“ и др.), но не така стоят нещата с друга част („Как е правилното наименование на Тихия океан на български – *Тих океан* или *Тихи океан*?“). Това, разбира се, е нормално и поради тази причина справочникът е толкова удобен и потребен, тъй като могат да се въвеждат всякакви въпроси, възникнали в практиката. Относно категорията „Прилагателни имена“ неговата ефективност може да се подобри, като се въведат отделни подкатегории така, че да се обхващат спецификите на отделните въпроси (както например при съществителните имена има подкатегории *род, число, звателни форми, образуване*).

11. ЧИСЛИТЕЛНИ ИМЕНА

11.1. Писане на числителните редни имена по три начина – с думи, с арабски цифри и с римски цифри

11.1.1. Писане на числителни редни с думи или с цифри

От въпроса как трябва да се напише – *Седмо средно училище* „*Свети Седмочисленици*“ или *7. (или 7-о) средно училище* „*Свети Седмочисленици*“ – става ясно, че съществува погрешна представа, че в определени случаи е правилно числителните редни да се пишат или само с цифри, или само с думи. За подобни колебания свидетелства и въпросът дали има стилистични разлики между изписването *четвърти* и *IV*. Тук обаче колебанията не са кое е правилно, а кое е препоръчително в определена ситуация, например в официални текстове или пък в текстове с разговорен, неформален характер.

11.1.2. Писане на числителни редни с римски или с арабски цифри

Обосновани са въпросите, свързани с отбелязването на числителните редни с римски и с арабски цифри. Пита се за вековете, при които изписването с римски цифри е с по-дълга традиция и затова е препоръчително *XX век*, въпреки че и *20. век* е напълно правилно. Тъй като става дума за препоръка, няма изрично правило.

11.1.3. Писане на числителни редни с арабски цифри

Задават се въпроси относно начина на писане на числителните редни с арабски цифри. Затруднения възникват при писането на вековете – хората погрешно допускат, че те са изключение и може да се пише *3 век* вместо *3. век*. В правописния речник има изрично правило, че се пише точка след арабска цифра за означаване на числително редно име (т. 109.3), но примерът е само един – със *7. клас*. Би било добре да се разшири илюстративният материал с повече примери, за които е установено, че по-често предизвикват трудности.

Нерядко се пита за това каква част от края на числителното редно се изписва след малкото тире (дефиса), например: *20-ият* или *20-тият*; *12-я* или *12-ия*. В *Официалния правописен речник на българския език* няма правило за тези случаи, само към т. 114.3, която се отнася до употребата на дефис при писане на думи и изрази с букви и цифри, са включени примери като *1-ви*, *5-и*, *5-ия*, *5-ият*, *5-ото*. За преодоляване на затрудненията би могла да бъде добавена точка, в която изрично да се обясни, че се пише *1-ви*, *2-ри*, *3-ти*, *4-ти*, *21-ви*, *33-ти* и под., но *5-и*, *516-и* и под.

11.1.4. Писане на числителни редни с римски цифри

Постъпват въпроси дали числителните редни се отбелязват с римски цифри и букви, например *V век* или *V-и век*. Няма правило за това в *Официалния правописен речник*, но за да отпаднат подобни колебания, към правилото за употреба на дефис в т. 114.3 би могло да се добави уточнение, че когато числителните редни са написани с римски цифри, не се употребява дефис.

11.1.5. Писане на числителни редни в дати

Колебания има при писането на датите – погрешно се допуска, че може да е необходимо числителното редно да се отбележи с точка или дефис и букви след цифрата: *2011-а година*, *12. декември*. По отношение на точката причината за затрудненията не е в правописния речник, тъй като в него има изрично правило, че в такива случаи не се пише точка – т. 110.2.1. Би било добре обаче към правилото за употреба на дефис при думи и изрази, които се пишат с букви и цифри (т. 114.3), да се добави уточнение, че при дати не се пише дефис. От гледна точка на потребителите е добре към отделните правила да има повече примери, представящи типични случаи на колебания в практиката. Също така е добре в увода на правописния речник да има дублиране на информацията на съответните места, т.е. да се дообогати системата от препратки.

11.2. Писане на мъжколичните числителни и на членуваните им форми с арабски цифри и букви

Затруднения създава изписването на членуваните форми на мъжколичните числителни (*двама, трима* и т.н.) с цифри и букви, например *203-мата ранени* – дали е правилно да се напише по този начин, или трябва да се използва друг начин на записване. В *Официалния правописен речник* има пример за записване на числително бройно с цифри и букви: *90-те (деветдесетте)* (т. 114.3). Няма обаче примери дали и как може да се отбелязват с цифри мъжколичните числителни. Подобни въпроси провокират да се обмисли дали да не се дадат и примери, които ясно да показват, че изписването на мъжколични числителни чрез комбинация от цифри, дефис и букви е допустимо, както при числителните редни.

11.3. Форми на числителните бройни имена

Основателни са колебанията за числителните бройни, които имат дублетна форма, като *шейсет* и *шестдесет*, *шестнайсет* и *шестнадесет*, *четиресет* и *четиридесет*, като се препоръчват по-кратките форми: *шейсет*, *шестнайсет*, *четиресет*. За последното числително обаче постъпват въпроси и относно формата *четирийсет*, която не присъства в *Официалния правописен речник на българския език* от 2012 г., но е присъствала в предишния правописен речник – *Нов правописен речник на българския език* от 2002 г. В речника от 2002 г. дублетни са били *четиридесет* и *четирийсет*, а в речника от 2012 г. дублетни са *четиресет* и *четиридесет*. Дублетността се отличава с динамика, тъй като е инструмент на кодификацията, чрез който нормата се поддържа в гъвкава стабилност, затова в отделните правописни речници има разлики по отношение на дублетите. Единствено използването на правописен речник може да даде информация за актуалната дублетност. А за хората, използващи правописен речник, разликите в два последователни речника обикновено са повод за въпроси.

Колебания има и за членуваната форма на числителното бройно *четири* – *четирите* или *четирте*, предизвикани от влиянието на разговорната реч.

11.4. Форми на числителните редни имена

При числителните редни имена под влияние на изговора възникват колебания дали не е правилно да се пише *трийсти*, *петнайсти*, също и *четирсети*, въпреки че тук има и друг разпространен вариант на изговор – *четирести*.

Въпросите за правилната форма на числителното редно *първ*, което има дублетна форма *първи*, имат своето основание именно в дублетността, която се представя единствено в правописните речници. Липсата на навик да се работи с тях, е причина за слабото познаване на дублетите.

11.5. Колебания относно употребата на мъжколично или обикновено числително бройно име

Задават се въпроси за правилността на съчетаването на обикновено, а не мъжколично числително бройно и съществително за лице, например *пет души* вместо *петима души*. Подобни въпроси ще бъдат разгледани в нормативната граматика.

11.6. Съставни числителни имена, съдържащи *един* и *две*

Колебания създава у носителите на езика членуването на съставни числителни имена, съдържащи *един*, например *трийсет* и *единият туристи* или *трийсетте* и *един туристи*.

Затруднения възникват и по отношение на числото на съществителното име след съставно числително, завършващо с *един*: *петдесет* и *един тест* или *петдесет* и *един теста*.

Подобни въпроси говорят за необходимостта от съвременна нормативна граматика.

Постъпват и запитвания дали е възможно да се изпише *двайсетте* и *един души* с цифри. Тъй като няма как изговорът, при който се членува първата съставка – *двайсетте* – да се отбележи при записване с цифри, е необходимо да се напише изцяло с думи: *двайсетте* и *един*. За по-голяма експлицитност на правилата би могло да се добави уточнение към т. 114.3 в правописния речник, че подобни членувани числителни се пишат изцяло с думи.

Наблюдават се затруднения и при избора на *два* или *две* в словосъчетания като *петдесет* и *две хиляди теста* (неправилно *петдесет* и *два хиляди теста*). Може да се предположи, че такива затруднения възникват поради недобро познаване на граматиката. Това отново свидетелства за нуждата от съвременна нормативна граматика, основана на стриктно описание на отношенията в синтактичните групи.

11.7. Сложни прилагателни имена, образувани от съчетания от съставно числително име, съдържащо *един*, и съществително име

Затруднения има при съгласуването по род на *един* в сложни прилагателни имена от типа на *петдесет* и *една годишен* (образува-

но от *петдесет и една години*), когато образуват словосъчетание със съществително, което е от различен род в сравнение със съществителното, от което е образувано прилагателното (в случая – *година*), например: *петдесет и една годишен мъж* (неправилно *петдесет и един годишен мъж*). Подобни въпроси ще получат своето обяснение в нормативната граматика.

11.8. Изводи

Разгледаните въпроси, свързани с числителни имена, свидетелстват преди всичко за необходимостта от онлайн издание на правописния речник, включващо пълни парадигми на изменяемите думи. Там потребителите сами биха намерили отговор на множество от въпросите си, свързани с правилните форми на числителните.

По отношение на правилата в правописния речник може да се направи изводът, че би било добре да се разшири илюстративният материал с повече примери, за които има данни, че създават трудности.

Биха могли да се добавят правила, регламентиращи случаите, за които е установено, че често предизвикват затруднения, като например писането на числителните редни имена с цифри и букви.

Добре е да се доразвие системата от препратки между правилата и да се дублира информацията на съответните места, например при непунктуационната употреба на точката и при употребата на дефиса във връзка с отбелязването на числителните редни с цифри.

Задаваните въпроси свидетелстват и за необходимостта от съвременна нормативна граматика, която да представи правилното съгласуване в рамките на синтактични групи със съставни числителни имена и образуванията от тях сложни прилагателни, както и правила за употреба на мъжколичните числителни имена.

12. ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

12.1. Словообразователни варианти на глаголите

При някои глаголи възникват колебания относно правилния фонетичен или словообразователен вариант. Например: *набеждавам* или *набеждавам* (препоръчва се *набеждавам*); *шифрирам* или *шифровам*, *залепям* или *залепвам*, *потопям* или *потопявам*, *закачам* или *закачвам* (всичките – равностойни дублети); *научавам* (книжовно) или *научвам* (диалектно), *прахосмуча* или *прахосмукирам* (некнижовни глаголи), *отменям* (книжовно) или *отменявам* (архаично и

непрепоръчително, присъства в правописния речник от 2012 г., но не и във втората му част за глаголите от 2016 г.).

Колебания има и при варианти като *вземам* и *взимам* (препоръчва се *вземам*).

12.2. Образуване на формите за глаголните времена

Затруднения възникват при образуването на формите за минало свършено време: *настъпих* или *настъпах*, *изядох* или *изядах*, *показах* или *показох*.

При някои глаголи не се разграничават формите за минало свършено и минало несвършено време, например пита се каква е формата за минало свършено време на *зачестя* в 3. л. мн.ч.: *зачестяха* или *зачестиха*; дали глаголят *звъня* има форма *звъних*.

Задават се въпроси относно ударението във формите за минало свършено време, например *говòрих* или *говори́х*. Отново дублетността, и по-конкретно нейната динамика, е причина за подобни въпроси. Тези форми са били дублетни до 2002 г., когато отпадат формите с ударение на последната сричка.

Колебания има около формите за бъдеще време на глагола *съм*: *ще съм* или *ще бъда*.

В словника на *Официалния правописен речник на българския език* от 2012 г. не са дадени формите за минало свършено време на глаголите. Справка за тях може да се направи в *Официалния правописен речник на българския език. Глаголи* от 2016 г., който обаче не е много популярен. Това е още един аргумент за необходимостта от онлайн издание на правописния речник, включващо пълни парадигми.

12.3. Образуване на формите за повелително наклонение на глаголите

Колебания предизвиква образуването на форми за повелително наклонение на глаголи, завършващи на *-оя*. Например задавани са въпроси за формата за повелително наклонение на глагола *поя* в мн.ч. (дублетни форми: *поете* и *пойте*), на *преброя* (*преброй*; *пребройте*).

В *Официалния правописен речник* от 2012 г. не са дадени формите за повелително наклонение на глаголите, те присъстват само във втората част на речника (включваща само глаголи) от 2016 г.

12.4. Образуване на формите за минали страдателни причастия на глаголите

Постъпват запитвания за правилната форма на миналите страдателни причастия на определени глаголи – дали трябва да завършват

на *-ан* (в някои случаи – *-ян*), или на *-ен*. Понякога тези въпроси показват, че питащият не е наясно от кой глагол се образува причастието. Например въпросът за *запечатан* или *запечатен* е много вероятно да е свързан с това, че погрешно се смята, че глаголят е *запечатя*, а не *запечатам*.

С омоними и същевременно с дублетни форми е свързан въпросът за правилната форма на причастието – *почерпан* или *почерпен* – в израза *образ, почерпан/почерпен от света на детето*. В *Официалния правописен речник на българския език. Глаголи от 2016 г.* са включени две отделни глаголни лексеми: *почерпя*¹ и *почерпя*² (*се*), с форми на миналото страдателно причастие съответно *почерпан* и *почерпен* за *почерпя*¹ и само *почерпен* за *почерпя*² (*се*). Възможно е колебанията да са свързани и с глагола *почерпам*, който е остарял и диалектен според *Речника на българския език*. В *Официалния правописен речник от 2012 г.* не е отразена омонимията, има само една глаголна лексема – *почерпя* (*се*), а в глаголните парадигми не се включва миналото страдателно причастие. Единствено в правописния речник на глаголите може да се направи справка по този въпрос, речникът обаче не е много популярен.

Отново с два различни глагола е свързан въпросът за правилната форма на причастието *разхвърлен* (от *разхвърля*) или *разхвърлян* (от *разхвърлям*) и съответно в мн.ч. *разхвърлени* или *разхвърляни*.

Възникват и колебания за формите на причастието *настъпен* или *настъпан*, *разтреперен* или *разтреперан*.

Това, че при някои глаголи има дублетни форми на миналото страдателно причастие – и на *-н*, и на *-т*, също е причина за колебания. Задават се въпроси например за дублетите *облян* и *облят*, *излян* и *излят*, *залян* и *залят*. Дублетни форми на миналото страдателно причастие като *изклан* и *изколен* също създават затруднения.

Колебания предизвикват и форми на миналото страдателно причастие като *твърдяно* – постъпил е въпрос дали тази форма е правилна.

12.5. Образуване на формите за минали деятелни причастия на глаголите

Основателен е въпросът при кои глаголи формата на миналото несвършено деятелно причастие завършва на *-олял/-уяли*. Отговорът е, че при глаголите, които в основната си форма завършват на *-оя*, и при някои глаголи с основна форма на *-уя* миналото несвършено

деятелно причастие в мн.ч. завършва на *-ояли/-уяли*: *безпокоя* – *безпокояли*, *избуя* – *избуяли*. При някои от глаголите е допусната дублетност, напр. *строя* – *строяли* и *строели* (т. 14 и т. 14.1. от *Официалния правописен речник на българския език. Глаголи* от 2016 г.). Подобна дублетност, която отразява сравнително еднаквата честота на употреба и на двете форми, е въведена за първи път в този речник и все още не е достатъчно усвоена.

Постъпват и запитвания за употребата на миналото свършено или на миналото несвършено деятелно причастие, например: *ходили пеш* или *ходели пеш*.

Затруднения има и при образуването на формите за мн.ч. на миналите деятелни причастия на глаголите от второ спрежение със завършек на корена на *-ж*, *-ч*, *-ш* и с ударение на последната сричка – например: *грешали* или *грешели*. В *Официалния правописен речник на българския език. Глаголи* от 2016 г. има изрично правило (т. 11.1), че в тези форми се пише и се произнася [а], а не [е].

12.6. Звукови промени при образуването на формите за сегашно време

Греша се при формите за 1. л. ед.ч. и 3. л. мн.ч. сег.вр. на глаголите от първо спрежение със завършек на корена *-к* или *-г* от типа на *сека*, *тека*, *река*, *пека*, *мога* и образуваните от тях чрез представки глаголи от първо спрежение, при които се запазват съгласните *-к* и *-г*, като *изрека*, *довлека*, *изпека*. Задават се например въпроси за *влекат* или *вечат*, *облека* или *облеча*. Проблемът е стар, породен от стремежа към изравняване на основите на формообразуването. В т. 14 от увода на ОПР има изрично правило, според което *к* и *г* се запазват в тези глаголни форми.

Въпроси възникват и по отношение на формата за 1. л. ед.ч. сег.вр. на глагола *знам/зная* (дублетни форми).

Затруднения създават глаголи като *отбележа*, *реша (се)* – пита се например от кое спрежение са, коя е правилната форма за 2. л. ед.ч. сег.вр. – *отбележиш*, *решииш* или *отбележеш*, *решеш*.

12.7. Употреба на глаголните времена в текст

Задават се въпроси и за правилната употреба на глаголните времена в сложно изречение. Например постъпил е въпрос в сегашно или в минало несвършено време трябва да е глаголната форма в подчиненото изречение: *Той знаеше, че го следят* или *Той знаеше, че го следяха*, при положение че в главното изречение глаголът е в

минало несвършено време и е за идеална дейност или ментално състояние. В такива случаи е еднакво правилна употребата както на глаголната форма в сегашно време, така и на формата в минало несвършено време. Като цяло проблемът със съгласуването на глаголните времена в изречението и текста се нуждае от по-подходящо представяне в учебната литература.

12.8. Употреба на глагол от свършен или несвършен вид в текст

Възникват колебания и във връзка с употребата на глагол от свършен или несвършен вид в текст, например *резултат от проведените/провежданите избори*. В случая употребата и на двете форми е правилна, но има разлика в смисъла. Като цяло подобни въпроси са редки. Разликата между глаголите от свършен и несвършен вид се осмисля добре и грешки рядко се допускат.

12.9. Употреба на глаголни причастия във функцията на друга част на речта

Колебания има при причастните форми, които са субстантивирани.

Пита се например коя форма е правилна – *учащ* или *учещ*. *Учащ* се употребява само като съществително име, а не като причастие, например: *Учащите пътуват с 50% намаление*. Думата *учещ* (*се*) е форма за м.р. ед.ч. на сегашното деятелно причастие на глагола *уча* (*се*). Тя може да се употребява във функцията на прилагателно, например: *работещ или учещ висше образование родител*, или във функцията на съществително: *учещият се има отговорността да идва навреме*. В ОНР тази разлика е отразена. Там думата *учащ* е представена като съществително име: *учащ; учащи, (двама и т.н.) учащи*. Думата *учещ* е дадена без други форми, което е в съответствие с един от принципите на представяне на думите в словника: сегашните деятелни причастия, които се употребяват като прилагателни или съществителни, са дадени като отделни лексикални единици (вж. с. 145 в ОНР).

Пита се и дали са дублетни формите *заинтересован* и *заинтересуван*. Те са представени като дублети в ОНР, като се препоръчва *заинтересован*. Включени са в словника отделно от глагола, като се следва принципът, че миналите страдателни причастия, които функционират и като прилагателни имена, се дават като отделни лексикални единици (вж. с. 145 в ОНР). В *Официалния правописен речник на българския език. Глаголи* от 2016 г. също са включени, но в пара-

дигмите на дублетните глаголи *заинтересовам* и *заинтересувам*. Необходимо е допълнително изследване дали се е развила разлика в значението на *заинтересован* и *заинтересуван*, свързана с евентуален процес на разпадане на дублетността, каквато интуиция е налице у някои потребители.

12.10. Залог на глагола

Възникват и въпроси, свързани със залога на глаголите, например в какъв залог е глаголът в изречението *Капката се стича*. Очевидно това е въпрос, възникнал в процеса на обучение. Той не засяга книжовноезиковата практика, а преподаването на разликите между възвратните глаголи и формите на страдателния залог с частицата *се*.

13. УПОТРЕБА НА ЗАПЕТАЯ

13.0. Значителна част от въпросите към Службата за езикови справки и консултации (средно около 20% от всички запитвания) са свързани с употребата на запетая. Този резултат не е неочакван поради няколко причини.

На първо място трябва да се има предвид, че пунктуационните правила спадат към т.нар. метаезикови правила. Те служат за защита на смисъла на писмения текст и това обуславя високата степен на конвенционалност при тях.

Академичните правописни речници (1983; 2002; 2012) се стремят да представят правилата за пунктуация и в частност за употреба на запетая въз основа на синтактичния принцип, който е възприет като основен за българската пунктуация. Въпросите на „Езикови справки“ обаче, свързани с писането на запетая, се задават най-често във връзка с писането на запетая пред или след дадена дума. Напр.: „Пише ли се запетая пред... (дадена дума – най-често съюз)?“. Тази широко разпространена практика сред потребителите на услугите на „Езикови справки“, по-конкретно – на справочника „Езикови справки по интернет“, може да се обвърже несъмнено с преподаването на пунктуация в началната училищна степен. Обучението за писането на запетая е полексемно, т.е. обвързва се с употребата на високочестотни съюзи и съюзни думи в писмената практика (от типа на *а*, *но*, *че*, *който*, *когато* и под.).

Зададените въпроси за писане на запетая могат да се обособят в две големи групи:

- Употреба на запетая в сложното изречение;
- Употреба на запетая в простото изречение.

Вътре в рамките на всяка група могат да се обособят още две групи:

А) Въпроси за случаи, които са кодифицирани;

Б) Въпроси за случаи, които НЕ са кодифицирани.

13.1. Въпроси за употребата на запетая в сложното изречение

А) Случаи, които са кодифицирани

13.1.1. Запетая пред *като*. Въпросите са свързани с това, че при *като* е налице омонимия (съюз и предлог). Доколкото потребителите не осмислят *като* като две отделни думи – съюз и предлог, това им създава проблеми при прилагането на пунктуационните правила.

13.1.2. Запетая при *само че* и *само, че*; *така че* и *така, че*. Напр.:

Само че: Тук съм, само че ти не ми обръщаш внимание.

Само, че: Казах само, че ти не ми обръщаш внимание.

Така, че: Направете марката си така, че да говори.

Така че: Бях там, така че всичко ми е ясно.

Тук мястото на запетаята е свързано със смисловото членение на изречението и с комуникативните намерения на пишещия.

13.1.3. Запетая при *затова че* и *за това, че*: *Приветствам ви за усилията, както и за това, че...*

РБЕ отделя *затова че* като сложен съюз = *защото*, макар това да е проблематично.

13.1.4. Запетая при сложни съюзи от типа на: *при положение че, с цел да, вместо да, освен че, освен да* и др. Проблемите са свързани с определяне на границите на простите изречения в сложното.

Напр. *Години наред те работят, с цел да развият фирмата.*

Ти и твоето семейство можете да се движите по-често с колело, вместо да използвате колата.

13.1.5. Запетая при структури от три прости изречения, когато второто просто изречение е разположено между частите на първото, а глаголят – сказуемо на първото изречение, е на границата между второто и третото просто изречение. Напр. най-често при *съм* в 3. л. от типа на:

Посланието, което дава на хората, е, че ще дойдат по-добри времена.

Това, което искам да кажа, е, че...

В тези случаи отделянето на *е* от двете страни със запетая, което е в съответствие с правилата, предизвиква колебания поради несистемното обучение по пунктуация в средното училище.

13.1.6. Запетая при *винаги*, *когато* – въпросите в този случай са свързани с колебанията дали *винаги* не е уточняваща дума пред съюзната дума *когато*. Всъщност елементарният синтактичен анализ с отделяне на границите на простите изречения в рамките на сложното доказва, че двете наречия принадлежат към различни прости изречения.

Напр.: *Можете да промените тези настройки винаги, когато пожелаете* и *Когато пожелаете, можете да промените тези настройки винаги*.

Това означава, че *винаги* и *когато* принадлежат към две различни прости изречения в рамките на сложното и се отделят със запетая, т.е. *винаги* не е уточняваща дума.

13.1.7. Запетая между два съюза, които въвеждат две различни прости изречения. Напр.:

Виждания, които, ако бъдат приети...

Всички искаме това, но ако го приемем...

Учи, защото, колкото повече учиш, толкова повече ще успееш.

Проблемът тук се корени в самата кодификация, която обвързва условието за писането на запетая не с границите на простите изречения, а с фонетични условия – вида на съюза (едносричен и неударен или многосричен).

13.1.8. Запетая при *и*. Тук най-честите колебания са при употреба на повече от едно *и* в изречението. Причината е отново в преподаването на запетая и популярното правило, че пред всяко второ и следващо *и* се пише запетая, без да се държи сметка за синтактичната организация на изречението.

Напр. в следното изречение пет пъти е употребено *и*, но никъде не трябва да се пише запетая: *В подкрепа на това са и приложените списъци за научна и публикационна дейност на преподавателите и докторантите и за активното им участие в проекти и в научни конференции.*

13.1.9. Запетая пред просто изречение, въведено с уточняваща дума пред съюза. Напр.: *Виждаме цялата картина само ако излезем от рамките.* Макар правилото да е последователно кодифицирано в академичните правописни речници, то предизвиква доста колебания в писмената практика.

13.1.10. Запетая в сложни изречения с глагол сказуемо в повелителна форма. Напр.:

Когато излизаш от стаята, гаси осветлението.

Ела заедно да почистим.

Б) Случаи, които НЕ са кодифицирани

Това са случаите от типа: *Два дни след като говорихме, той замина; Ден преди да дойда, той ми писа; Те дойдоха в киното час след като филмът започна* и под.

13.2. Въпроси за употребата на запетая в простото изречение

А) Случаи, които са кодифицирани

13.2.1. При обръщение. Напр.: *ти, горкият, и аз, милата...*

13.2.2. При изрази от типа на: *за щастие, за нещастие, за съжаление, за жалост, в интерес на истината* – употребени като вметнати изрази и като части на изречението.

13.2.3. При обособени части: напр. *Да не се представят документи, свързани с изпълнението на услугата, без писмено съгласие.* Проблемът с пунктуацията на обособените части е много сериозен, тъй като обучението не предполага ясни маркери за разпознаването им.

13.2.4. При разширени второстепенни части в началото на изречението. Напр.:

В началото на периода се забелязват...

Благодарение на своите добри обноси той постигна много.

В ролята на организатор медията дава...

След миналогодишния успех на кампанията тази година лабиринтът се завръща по-мащабен и с повече смразяващи изпитания за по-вълнуващи преживявания.

С оглед на Вашата сигурност и спокойствие магазинът няма да работи.

13.2.5. При конструкции с предлога *вместо*. *Ползвай многократни бутилки за вода в училище вместо тези за еднократна употреба.*

13.2.6. При разнородни определения: *малко стилно портмоне.*

13.2.7. При еднородни разширени определения: *топлият, дълго чакан дъжд.*

13.2.8. В края на еднородни части – поради неразличаването на еднородни и обособени части:

Автобиографията, както и попълненият формуляр за участие в конкурса са подадени в срок.

Донесете уредите, както и гаранционните им карти в офис на фирмата.

Б) Случаи, които НЕ са кодифицирани

Това са въпросите, свързани с употребата на запетая при изрази от типа на: *ето че, добре че, при все че, взе че, така де, добре де* и под. Нуждаят се от специален коментар.

13.3. От прегледа на въпросите за употреба на запетая могат да се направят някои препоръки, които да се обобщят в следните насоки:

Разширяване на кодификацията. Най-честите случаи, когато не се пише запетая, да бъдат обособени като отделни правила в частите за запетая в сложното и в простото изречение.

Разширяване на кодификацията в случаите, които не са описани.

Разширяване на кодификацията в случаите, където запетаята е чисто смислова (напр. *само че* и *само, че; така че* и *така, че* и под.).

Разширяване на описателната част на правилата при обособените части, за да се улесни разпознаването им.

Разширяване на описателната част на правилата при вметнатите думи и изрази, за да се улесни разпознаването им.

Снабдяване на правилата с богата илюстративна част – напр. в случаите със сложни съюзи:

- *че* → *макар че, въпреки че, освен че, така че, в случай че, при положение че* и под.;
- *да* → *макар да, преди да, освен да, с цел да.*

14. УПОТРЕБА НА ТИРЕ

Постъпилите въпроси за употреба на тире засягат следните случаи:

14.1. Тире при пропуснатата част на изречението, която се подразбира – в заглавия, при пропуснатото сказуемо или друга част на изречението.

Примери: *Семейството и училището – всичко в името на детето; Историята – на един клик от теб; Имот – публична държавна собственост.*

14.2. Колебание между тире и дефис

14.2.1. При сложни числителни за приблизителност, изписани с думи и с цифри. Според правилата, когато са изписани с думи, сложните числителни за приблизителност се оформят с дефис (т. 54.10), напр. *пет-шест*, а когато са изписани с цифри – с тире (т. 54.10.1), напр. *5 – 6*;

15 – 16-годишните. Различният начин на изписване на една и съща езикова единица при промяна на графичния код предизвиква колебания.

Понякога потребителите дори не осъзнават проблема. Нерядко грешки се допускат поради технически причини – липсата на отделен клавиш за тире.

14.2.2. При сложни прилагателни с първа съставка числително, изписано с цифра, в редки случаи има колебание дали се пише тире, или дефис. Възможно е да става дума и за невладеене на терминологията, защото тук въпросът е „Пише ли се тире между 5 и звездна в израза *5-звездна вечеря?*“.

14.2.3. Въпреки наличието на експлицитни правила колебанието между тире в непунктуационна функция и дефис е налице, когато на равнището на графиката трябва да се **разграничат изрази за приблизителност от сложни думи, които означават приблизителност**: напр. *един-два, пет-шест* са сложни числителни, а *днес – утре* е израз за приблизителност, а не сложно наречие.

14.2.4. Пита се дали с тире, или с дефис се оформят **вертикално разположените рубрики**. Регламентирано е оформяне и с тире, и с дефис в съответните раздели от увода на ОПР (т. 103.2 и т. 114.9). Необходима е обаче още една стъпка: тези раздели да се снабдят с препратки, за да се експлицира толерантността на нормата в този пункт. От съответните раздели за тире и за дефис се препраща към раздела за оформяне на вертикално разположени рубрики, където обаче няма експлицитно правило, а само примери, при това само с тире. Необходимо е да се доразвие системата от препратки между отделните раздели в увода на ОПР.

14.2.5. По аналогичен начин могат да се обяснят и причините за колебанията, които се съдържат във въпросите дали с тире, или с дефис се оформят отделните реплики при **пряка реч**.

14.2.6. При **отделяне на прякор или прозвище от името** също се поставят въпроси кой знак трябва да се използва: тире или дефис, напр. *Добрин Векилов – Дони* или *Добрин Векилов-Дони*; „Как се оформят пунктуационно прякори и прозвища, придружаващи лично и фамилно име, в случаи като *Златомир Иванов – Баретата?*“. Колебанието възниква поради аналогията с оформянето на двойните лични и фамилни имена (напр. *Ана-Мария, Иванова-Костова*), където се използва дефис. Трябва да отбележим, че в ОПР оформянето

на прякори и прозвища неточно се описва в т. 102.3 от раздела за тире, а именно „За отделяне на обособени части“. А прозвището не е обособена част. С тази неточност при категоризирането на прякорите и прозвищата е свързано и колебанието дали е необходимо второ тире след прякора или прозвището, ако то е включено в свързан текст – така, както се оформят обособените части. Затова би било полезно в примерите да се включи и цяло изречение, от което ясно да личи, че няма второ тире. Необходимо е прецизиране на текста на увода на ОПР чрез преместване на информацията за оформяне на прозвища в т. 102.2 „Отделяне на уточнения, допълнителни сведения“.

15. УПОТРЕБА НА КАВИЧКИ

Оформят се следните групи въпроси за употреба на кавички:

15.1. Тематични въпроси. Тази многобройна група се характеризира с това, че потребителите питат дали собствените имена на определен тип обекти се ограждат в кавички. Сред тези обекти намират място както собствени имена на артефакти, които се оформят в кавички, така и имена на природни обекти, които не се ограждат в кавички. Пита се например дали се ограждат в кавички собствените имена на следните артефакти: футболни отбори, вестници, улици, квартали, площади, зали (*зала „Универсиада“*), отделни единици в рамките на една институция (*катедра „Философия“*), вилни зони (*в.з. „Черния кос“*), райони в града (*район „Витоша“*), язовири, хижи, автомагистрала (*автомагистрала „Тракия“*, *автомагистрала „Струма“*), тунели, курортни комплекси (*„Свети Константин и Елена“*, *„Елените“*, *„Дюнците“*; тук проблемът възниква от факта, че някои от курортните комплекси, чиито имена са възникнали в резултат на специален акт на именуване и се ограждат в кавички, в същото време са със статут на населени места, а имената на населените места като естествено възникнали не се ограждат в кавички, т.е. сблъскват се два критерия, които предполагат различно оформяне – *Албена*, *Златни пясъци*), къмпинги, мостове (*мост „Хаджу“*), паркове (*Национален парк „Меса Верде“*), резервати (*резерват „Сребърна“*), породи животни (*порода „Холщайн“*), модели автомобили (*„Нисан Микра“*; тук понякога въпросите се свеждат до това дали цялото название се огражда в кавички, или само името на модификацията), награди (*награди „Оскар“*), институции (*Агенция*

„Митници“), имената на библейските книги (без кавички – *Битие*, *Апокалипсис*; при тях проблемът отново е свързан със сблъскването между два критерия: от една страна, заглавията на книги се пишат в кавички, а от друга, библейските книги имат уникални заглавия и главната буква е достатъчно различителен маркер), на стиловете в изкуството и архитектурата (напр.: „С малка или главна буква се пишат и ограждат ли се в кавички названията на архитектурните стилове, напр. *ар нуво*, *баухаус*?“).

Има немалко въпроси дали се ограждат в кавички собствените имена на природни обекти. Тези въпроси издават непознаване на принципите за употреба на този знак; пита се за имена на заливи (*заливът Хъдсън*), водопади (*водопад Скакавица*), пещери (*пещерата Проходна*), плажове (*плаж Силистар*), местности, съзвездия (*съзвездие Орион*) и др.

В ОПР за пръв път правилата за употреба на кавички са обобщени и представени по тип именуване и тип езикова структура, а не по обекти, тъй като списъкът с обекти не може да бъде изчерпателен. Подобен подход е добра предпоставка за унифициране на правилата, но е необходим по-дълъг период за неговото въвеждане и в учебната литература. Класификацията в справочника обаче е по обекти съобразно характера на въпросите.

15.1.1. Разновидност на групата с тематични въпроси са онези, при които потребителят пита за **конкретно название**, напр.: „Пише ли се в кавички думата *Павлова* в израза *торта „Павлова“*?“; „Огражда ли се в кавички *Витоша* в името на софийския район „*Витоша*“?“. Понякога се комбинира общ въпрос с конкретен пример: „Имената на вилните зони пишат ли се в кавички, например *в.з. „Черния кос*“?“.

15.1.2. Въпроси за **мястото на кавичките**. Те са породени от липсата на умение да се идентифицират границите на приложението в рамките на съставното собствено име, в резултат на което възниква колебание къде се пишат кавички, напр.: „Къде се пишат кавички в името *Национално сдружение „Екогласност*“?“; „*Теленор България*“ – името на мобилния оператор за България е точно такава, за това *България* се пише вътре в кавичките.

15.1.3. Една нелека за решаване група въпроси засяга оформянето в кавички на имена на топографски или други обекти, които носят името на близкото населено място, географски обект и т.н. Та-

кива са имената на гранични контролно-пропускателни пунктове, мини, находища, природни паркове, ловни стопанства, тецови, атомни централи, пътни възли и др. Тук препоръката е за ограждане в кавички: *ГКПП „Кулата“*, *АЕЦ „Козлодуй“*, *мини „Бобов дол“*, *пътен възел „Оризovo“*, *природен парк „Витоша“*, *ловно стопанство „Рила“*, *ТЕЦ „Варна“*. Причината за колебанията дали да се поставят в кавички, се корени в спецификата на номинацията. Съответните първични собствени имена функционират като определяеми, т.е. опорни думи, в словосъчетания от типа *град Кулата*, *село Оризovo*, *планината Витоша* и т.н. и се пишат без кавички. Наричателните, които ги предшестват, са определения (приложения). Докато при именуването на съответните артефакти (*ГКПП „Кулата“*, *мина „Бобов дол“* и т.н.) релацията е обратна: собствените имена, резултат от вторична номинация, са определения – приложения към опорните думи (съществителни нарицателни), които ги предшестват. Но и в двата случая става дума за собствени имена, затова стремежът е към уеднаквяване на писането им – с посока без кавички. Освен това класифициращият израз пред собственото име (*мина*, *ТЕЦ* и т.н.), чиято употреба е задължителна (поради това има тенденция да се осмисля като част от собственото име), достатъчно добре идентифицира обекта и няма опасност от смислова неяснота. При тези номинации смислоразличителна функция изпълняват не само кавичките, а употребата на цялото словосъчетание от собствено име, оформено в кавички, и предшестващо го нарицателно съществително, които имат един и същ референт. Затова кавичките не се осмислят като наложителни.

Свидетелство за динамиката в групата е фактът, че наименованията на други обекти от същия тип – крепости, резиденции, летища, гари, радиа и др. – са се утвърдили без кавички: *гара Подуене*, *крепостта Червен*, *Радио Ватикана*, *Радио Пловдив*, *аерогара София*. Тук трябва да признаем, че сме на различно мнение относно оформянето на наименованието *летище София*, като се колебаем между *Летище „София“*, *Летище София* и *летище София*.

15.1.4. Постъпват въпроси дали се огражда в кавички **съставно собствено име, което представлява описателно название на обекта**, напр. *Фестивален и конгресен център – Варна*, *Ден на отворените врати*, *Седмица на модата*, *Пета многопрофилна болница за активно лечение*, *Нощ на музеите*, *Модерен театър*, *Военно изда-*

телство, *Мостът на влюбените*. Връзката между отделните съставки на собственото име е осъществена чрез съгласуване или предложно, а не чрез прилагане, както е например при *Център „Жорж Помпиду“*. В ОПР липсва специален текст. Този тип въпроси е от честите. Колебанията и тук са свързани с кръстосването на различни критерии.

15.1.5. Има няколко въпроса, които се отнасят до отпадането на кавичките при лексикализацията на собствено име на дадена търговска марка и преминаването му в класа на нарицателните, напр.: *два опела, балканче*.

15.2. Графични въпроси

15.2.1. Те са свързани с това дали кавичките се запазват при **различно графично оформяне на текста**, напр. при текстове с нелинейно разположение, където като основно средство за графично оформяне се използва новият ред, напр. при заглавие на доклад върху сертификат; мото, което е цитат. Новият ред е знак от арсенала на писмения текст и със своята разграничаваща функция е в състояние да замести други знаци със същата функция. В такива случаи се препоръчва или отпадане на кавичките, или различно шрифтово оформяне. Последният прием все по-често се използва като алтернатива на кавичките, а наблюденията ни показват, че потребителите го одобряват заради неговата икономичност (напр. *Натиснете СТАРТ, за да започнете търсенето; УНИКРЕДИТ БУЛБАНК*). Това е напълно естествено, тъй като съвременният писмен текст битува в по-динамична и разнообразна графична среда, която предоставя повече възможности за изразяване на съдържания, които преди са се поемали единствено от кавичките. Всъщност отделящата функция на кавичките все по-често се поема от графични средства като ошрифтяване, пространствено разположение и цветови решения. Докато кавичките твърдо запазват позициите си, когато се употребяват със смислопораждаща функция (виж по-нататък).

15.2.2. Запазват ли се кавичките при **промяна на собственото име**: при членуване, съкращаване и др., напр. „*Оскарите*“; „Поставя ли се в кавички „Добротолюбие“ и ако се членува?“.

15.2.3. Кавички при собствени имена, записани с **абривиатури** и комбинация от абривиатури или други лексикални съкращения: *ГДНП, ГЕРБ, ДМС, БФС, ТД ГРАО*. Обяснява се, че самото графично оформяне с блокшрифт има отделяща функция, затова не е необ-

ходимо допълнително маркиране. Специфичен е въпросът дали се запазват кавичките, ако съставно собствено име, съдържащо приложение в кавички, се запише като абривиатура: напр. *Държавен фонд „Земеделие“* се записва без кавички: *ДФЗ*. По-частен е въпросът за кавички при инициални съкращения, които се записват на кирилица във фониран вид, напр. *Би Би Си*. Той е получил регламентация именно чрез онлайн справочника.

15.2.4. Имена, изписани на латиница или с цифри: *Vogue* и *Harper's Bazaar*; ул. 401; сонет 130. Въпросът е свързан с използването на различна графика, което е силно разграничаващо средство. Той е уреден за пръв път в т. 105.6 от увода на ОНР. Правилото има кратка история и все още не е достатъчно утвърдено.

15.2.5. Метаезикова употреба на кавичките. Тази функция не е обяснена в правописните речници, не са формулирани правила, затова често възникват въпроси: „В израза *терминът „хипертекст“* трябва ли думата *хипертекст* да се огради в кавички?“, „Огражда ли се в кавички *Коледа* в изречението „*Коледа*“ ли чух?“, „Пише ли се в кавички буквата за отбелязване на поредността на паралелката в израза *ученик в 4. „б“ клас?*“.

15.3. Технически въпроси. Те се свеждат до това дали се удвояват затварящите кавички, когато цитат завършва със собствено име в кавички, напр.: „*Моля Ви да напишете, че съм репортер на „Ню Йорк Таймс“*, каза той; „Удвояват ли се кавичките след думата *Славия* в съчетанието: *стихотворението „Кафене „Славия“?*“.

15.4. Ситуационни въпроси от типа на следния: „Има ли изключение, че имената на улици, булеварди, квартали не се ограждат в кавички, ако са написани например върху пощенски плик, пратка или пък в документ?“.

15.5. Въпроси за кавички при метафорични изрази. Кавичките са натоварени и с доста сложни, смислопораждащи функции (експресивни, конотативни, модални). Именно те личат във въпросите дали трябва да се ограждат в кавички изрази като *студената война*, *желязната завеса*. Виж също и въпросите: „С главна буква и в кавички ли трябва да се пишат изрази от типа на „белият балет“ („Реал Мадрид“), които се употребяват за футболни отбори?“, „Огражда ли се в кавички и с каква начална буква се пише названието *Оранжева революция?*“. Кавичките маркират семантичните трансформации на базата на метонимията и метафората, което е най-динамичната част

от съвременните процеси на номинация. Общо правило за подобни случаи е налице в ОПР, но примерите в практиката са толкова разнообразни, че наистина консултацията с езиковед е важна при вземането на решение. Тук до голяма степен е в сила факултативната употреба на кавичките, но това се нуждае от обяснение.

Налага се изводът, че поради разнообразните функции на кавичките правилата за тяхната употреба не се владеят добре. Освен това има някои проблемни случаи, които не са намерили решение чрез кодификацията; това е и причината хората да търсят консултация с езиковед. Практиката на оформяне с кавички на някои групи собствени имена е доста непоследователна поради различните модели на тяхното образуване и действието на различни критерии и фактори.

16. УПОТРЕБА НА ТОЧКА

16.1. Точка при цитиране

16.1.1. Потребителите се интересуват дали, ако цитатът се състои от няколко изречения и е въведен с авторов текст, точката е извън кавичките, напр.: *Вместо да те измъкне насила, казваше: „Остави я, Пламено! Там ѝ е добре. Има приятели“.*

16.1.2. А също и когато изречението започва с цитат, който е цяло изречение, и завършва с авторов текст, дали има точка в края на цитата: *„Той беше много дружелюбен и отзивчив човек“*, каза госпожата.

16.1.3. Налице са и колебания къде да се постави точката, ако изречение започва с авторов текст и завършва с цитат, който е съобщително изречение, например: *„В изречението *Казах му*: „Няма проблем“* точката преди или след кавичките трябва да се постави, или и преди, и след тях?“.

16.2. Удвояване на точката

Потребителите се интересуват дали в края на изречение, което завършва със съкратена дума, се пише още една точка за края на изречението, например: *Това се случи през 2020 г.*

16.3. Точка при заглавия

Например: *„В заглавието *Тенденции в пазара на юридическите услуги в България. Настояще и бъдеще* има ли точка в края на второто изречение?“.*

16.4. Точка с непунктуационна функция при съкращения

Интересът е насочен към проблема има ли точка след съкращението на мерните единици от системата SI, например *см, м, кг*. Въпросът е уреден чрез правило, но писмената практика е разнообразна, което разколебава потребителите.

16.5. Точка с непунктуационна функция при дати

Напр.: „При изписване на дати, например 13.10. – 20.11.2018 г., необходимо ли е да се пише точка след цифрата 10 пред дългото тире?“. Също и когато месецът е изписан с думи, слага ли се точка след цифрата, напр.: *16 септември*.

Въпросите за употреба на точка са свързани основно с оформянето на цитат и с непунктуационната функция на този знак. Те се дължат на факта, че разделът, свързан с пунктуационно оформяне на текст с цитат, е сравнително нов в ОНР. Действително, кодификацията не може да обхване всички случаи в детайли, но подходящи примери биха били полезни.

17. УПОТРЕБА НА ШПАЦИЯ

В *Официалния правописен речник* от 2012 г. няма обособен раздел с правила за употреба на шпация за разлика от *Новия правописен речник* от 2002 г., където има такъв раздел. С оглед по-голяма оперативност на кодификацията е преценено да се дават правила на определени места в нормативния комплекс, които са свързани с комбинаториката на шпацията с други знаци в писмения текст, тъй като е установено, че колебания възникват именно в такива случаи. Най-общото правило, валидно за писмения текст, е формулирано в частта „Разделно писане“: всички думи се пишат отделно една от друга. Това правило се владее добре от мнозинството, като затруднения относно употребата на шпация има основно при пунктуационни и други небуквени графични знаци. Понастоящем отделни правила са формулирани при наклонена черта, при съкращения и при оформяне на текст с пряка реч.

В онлайн справочника са въведени 10 въпроса за употреба на шпация, които се отнасят по-конкретно до следните случаи:

17.1. Шпация при препинателни знаци

17.1.1. Шпация около тире. Всички въпроси се отнасят до случаи, когато тирето е между цифри, напр.: *1950 – 1970 г.; с. 15 – 20*. Тук трябва да отчетем, че има разлика в правилата в двата последни правописни речника. В ОНР (2002), т. 90.3.1, изрично е посочено, че

около тирето няма шпации, когато е употребено с идеографска функция, а в ОПР (2012), в частта „Непунктуационна употреба на тирето“, е налице само кодификация чрез примери, без експлицитно правило, като примерите са с шпации. Целта е да се унифицира оформянето на тире с шпация, но разликата в двата речника дава като резултат споменатите колебания.

17.1.2. Шпация между два пунктуационни знака при тяхното съчетаване – в средата и в края на изречението.

17.1.3. Шпация между дума и следващ пунктуационен знак и по-конкретно между дума и многоточие, както и между многоточие и следваща дума вътре в изречението.

17.2. Шпация при съкращения

17.2.1. Шпация между цифра и съкратена дума, вкл. мерна единица, напр.: *20 лв., 1918 г.; 3 л, 30 кг.*

17.2.2. Шпация между съкратена дума и друга дума (съкратена или несъкратена), напр.: *кв. м* или *кв.м.* Кодификацията допуска, когато всички думи от едно словосъчетание са съкратени, между тях да няма шпация: *т. нар.* и *т.нар.*, *д. ф. н.* и *д.ф.н.*, *мн. ч.* и *мн.ч.*

В този контекст колебанията относно шпацията предизвиква случаят с изписването на лично, бащино и фамилно име, когато личното и бащиното са съкратени, напр. *Т. Г. Влайков.* Въпреки че има правило в частта за съкращенията, а има и точно такъв пример. Това означава, че не трябва да търсим причините за затрудненията само в нормативните справочници, а да допуснем, че някои по-специфични правила за оформяне на писмения текст, които са чисто графични и от конвенционален характер и не са свързани с езиковите норми, са по-слабо усвоени.

17.3. Шпация при непунктуационни и други небуквени знаци

17.3.1. При наклонена черта, употребена за записване на телефонен код, напр. *02/55-23-45.* В ОПР, в частта „Наклонена черта“, има правила за шпация, които не изчерпват всички случаи, като записването на телефонен номер с код не е включено в примерите.

17.3.2. При четирицифрени, петцифрени и числа с повече цифри: *5000; 50 000; 500 000.*

17.3.3. Между цифра и небуквен знак: процент, градус, знака за номер (№), както и между градус и знака за Целзий (С), напр.: *50%; 15° С; № 10.*

На базата на получените въпроси биха могли да се обмислят действия в следните насоки: 1) да се вмъкне текст за шпация в частта за съчетаване на препинателни знаци; 2) да се обособи раздел за шпация при непунктуационни знаци; 3) в примерите да се включват типични случаи, при които се греша.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Работата по проекта „Езикова култура и езикова политика. Онлайн ресурси за езикови консултации“ обединява изследователската, консултантската и експертната дейност на Секцията за съвременен български език, които са пряко обвързани с кодификаторските функции на Института за български език при БАН. Резултатите имат висока обществена значимост и подпомагат както индивидуалните носители на книжовния език, така и работата на институциите във всички сфери: юридическа, законодателна, административна, образователна, културна, издателска, рекламна, медийна и др., включително и на равнище институции на Европейския съюз.

Постоянната обратна връзка с потребителите чрез отговори на реални въпроси дава ценни сведения за динамиката на книжовно-езиковите норми, за начина на осмисляне на правилата и за затрудненията и колебанията, които изпитват носителите на книжовния език в стремежа си да се придържат към правилата. Комплексният анализ на тези данни има важно значение за идентифициране на причините за затрудненията, което позволява очертаването на подългосрочна стратегия и набелязването на адекватни и мотивирани действия, свързани с кодификацията на книжовния език, без резки промени в правилата.

Както в настоящия проект, така и във връзка с работата на Службата за езикови справки и консултации, която е със 70-годишна история, екипът от Секцията за съвременен български език поддържа постоянна връзка и извършва необходимите консултации с останалите специалисти от ИБЕ в различни области на езикознанието – лексикология и лексикография, терминология, история на българския език, диалектология, етнолингвистика, етимология и ономастика, компютърна и корпусна лингвистика. Високият експертен потенциал на Института в основните области на езиковедската българистика е от ключово значение за обективността, достоверността и надеждността на информацията, предоставяна на потребителите на

услугата *езикова консултация*, както и за вземането на адекватни и приложими в практиката решения по сложни казуси, които все още не са обхванати от кодификацията. Наложилата се по естествен път у нас кодификация от академичен тип, както и високият експертен потенциал на Института за български език определят и официалния характер на езиковите справки, предоставяни от Института.

Изводите от направения мониторинг на въпросите, постъпили в Службата за езикови справки, сочат, че кодифицираните правила като цяло работят добре, но е необходимо известно разширяване на обхвата и прецизиране в отделни пунктове – както в частта с правилата, така и в словника на „Официалния правописен речник“ (2012); усъвършенстване на метаезика; обогатяване на илюстративните примери чрез включване на случаи, при които често се наблюдават грешки; допълване на системата от препратки между отделните правила; разширяване на парадигмите в словника до степен представяне на пълните парадигми. Това е възможно единствено чрез разработване на онлайн платформа за езикови ресурси с нормативен характер, която да включва и дигитализиран вариант на „Официалния правописен речник“. Понастоящем тази задача, която е изключително важна за разпространението на кодифицираните книжовно-езикови норми, а оттам и за осъществяването на езиковата политика на българската държава, е в процес на реализация чрез проекта БЕРОН на ССБЕ, финансиран от Министерството на образованието и науката. Изграждането на такъв електронен ресурс от страна на академичната институция, отговорна за кодификацията на книжовните норми, е критично важно за тяхното разпространение и за поддържането им в състояние на гъвкава стабилност. В платформата ще бъдат включени пълните парадигми на всички изменяеми думи, правоговорен речник и граматичен речник, като за тази цел ще се използват и резултатите от работата по проекта „Нормативна граматика на българския език“, разработван в ССБЕ. Спецификата на правописния речник, респективно на езиковите ресурси с нормативен характер, изисква те да бъдат динамични (а не в PDF формат). Това е изключително важно, тъй като ще даде възможност: 1) правописният речник периодично да бъде лесно обновяван по строго спазван регламент; 2) своевременно да се кодифицират иновациите в книжовния език, което ще позволи по-голяма оперативност; 3) в перспектива да се добавят и връзки към други езикови ресурси на

Института; 4) да се укрепи ролята на езика като елемент на българската национална идентичност.

В изгражданата по проекта онлайн платформа за езикови ресурси с нормативен характер ще бъде интегрирана и базата данни на Службата за езикови справки и консултации. Също така ще бъде оптимизирана услугата *езикова консултация*, предоставяна от Секцията за съвременен български език към ИБЕ, като за целта ще бъдат приложени съвременни технологични решения. По този начин ще се намали делът на езиковите справки, давани по телефона, и ще се улесни достъпът на всички потребители, без ограничения във времето и пространството, до качествени услуги от езиково естество. Улесняването на достъпа се препоръчва и от потребителите на Службата за езикови справки, които споделят, че понякога трудно достигат до справочника с въпроси и отговори, където биха могли да потърсят сами отговор на своите въпроси или да зададат въпрос.

Единствено Институтът за български език е упълномощен да внася промени в правописа и да издава справочници с официален характер. Ето защо ние дължим на българското общество съвременна онлайн платформа за езикови ресурси с нормативен характер и усилено работим по нейната реализация.